

Fondată: 1998
Anul XIX

ELANUL

Nr. 168
FEBRUARIE
2016

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

Istoria ieroglifică Modernitatea capodoperei cantemiriene

Mircea COLOȘENCO

1

Dimitrie Cantemir (26 octombrie 1673 – 21 august 1723) este o figură charismatică a istoriei noastre naționale, cu o viață dramatică și operă savantă, care poartă emblema cumpenei de veacuri în care a trăit. A contribuit totodată, în plan universal, la realizarea echilibrului între Orient și Occident.

Era fiul lui Constantin Cantemir – domn al Țării Moldovei (1685-1683) și al Anei Bantăș –, frate de domnitor al Țării Moldovei – Antioh Cantemir (1695-1700, 1705-1707) – și el, la rândul său, domnitor al aceluiași principat în două rânduri (1693 și 1710-1711). După ultima domnie, s-a stabilit în Rusia, ținut în mari onoruri de țarul Petru I, modernizatorul imperiului slav de Răsărit.

Studiile le-a început la Iași (1679-1688) cu Ieremia Cacavela, călugăr grec, dascăl de gramatică, retorică și filosofie, știutor de elină, ebraică, latină, italiană, dar și a tainelor Sfintei Scripturi. Apoi, ca ostatic la Istanbul, în locul fratelui în timpul domniei tatălui său (1688-1683), își desăvârșește studiile la Academia Patriarhiei Ortodoxe din Fanar, luând cunoștință cu civilizațiile persană, arabă și turcă.

- continuare în pagina 12 -

„Machiaveli al Balcanilor” s-a născut la Bârlad.

Despre moștenirea lui
Gheorghe Gheorghiu-Dej

dr. Liviu ȚĂRANU

Cu mai mulți ani în urmă, în martie 2011, la inițiativa Fundației Culturale „Dr. Constantin Teodorescu” am fost invitat alături de câțiva din colegii mei, la simpozionul cu tema „Gheorghe Gheorghiu Dej între Stalin și București”. Am susținut atunci o comunicare despre *Aliatul – disident. Gheorghiu Dej și divergențele cu sovieticii.*

- continuare în pagina 10 -

Izvor de apă vie

Obiceiuri de FEBRUARIE sau FĂURAR

Dan HORGAN

Februarie, Făurar sau luna lupilor era considerată a fi o lună cu geruri și viscole. Denumirea de Făurar vine de la Faur, adică timpul când se ascut uneltele pentru începutul sezonului agrar. Pentru că are 28 sau 29 de zile, Făurar este considerat fratele cel mic al lunilor anului. În prima zi a lui „Făurar”, meșterii fauri pregătesc „fiarele” aratului pentru a răscoli cu ele pământul reavăn de primăvară. Este luna în care se amestecă anotimpurile și, o dată cu ele, poveștile pierdute și regăsite într-o carte îngălbenită de vreme ori spuse tainic la gura sobei de bătrânii satelor noastre. De la ei am aflat că „Făurar”, cel mai mic dintre copiii „Moșului An”, e nestatornic și schimbător ca vremea: râde când Soarele strălucește pe cer și plânge când începe a bate viscolul.

E cea mai scurtă lună a anului, motiv pentru care aromâni îi spun „șcurtul”. Și asta se întâmplă pentru că i-a împrumutat fratelui său, „Martie”, câteva zile, iar acesta nu mai vrea să i le dea înapoi. Se spune că sunt zilele cele mai friguroase și că fratele mai mare le ține ascunse, ca să poată strica cu ele florile lui „April”.

- continuare în pagina 2 -

Obiceiuri de FEBRUARIE sau FĂURAR

- urmare din pagina 1 -

În tradiția populară se spune că în primele două săptămâni din februarie îngheață tot, iar în următoarele două se dezgheață.

În tradițiile populare luna Februarie este numită și faur, făurar (luna faurilor de fier, care pregătesc fiarele aratului; „Faur ferecă/ Și desferecă”; „Două săptămâni ferică/ Iar două desferecă – ninge și plouă, îngheață și dezgheață, e ger și căldură”), fluierar („Luna lui fluierar bagă omătul pe borta acului în casă”), luna lupilor

Poporul în înțelepciunea lui spune că luna lui februarie ferică și desferecă. Poate că unde în luna lui februarie începe a se desfunda pământul. Și februarie nu lasă să se facă una ca asta deodată. Căci știut este că în februarie noaptea îngheață și ziua se dezgheață, și așa treptat merge de la înghețul cel mare din decembrie și ianuarie la căldura lui martie și aprilie. Aceasta când merg lucrurile pe calea lor firească. Câteodată februarie își dă și el arama pe față; vrea să arate că și el este lună de iarnă. Atunci, țin-te pânză, să nu te rupi! Unde îmi întoarce cojoaca pe dos, și unde ne trimite câte un pui de viscol, de zloată, de te crezi la gerul Bobotezei, ori în mijlocul iernii! Vezi că nu degeaba spune românul că Februarie s-ar fi lăudat spunând: „Dacă nu mi-ar fi rușine de frate meu cel mare, adică de Ianuarie, aș da o geruală de să înghețe vițelul în burta vacii!”. Tradiția populară spune că în luna lui februarie crapă ouăle corbului, când e ger mare, și atunci ies puii. Corbul trebuie să se silească cu ouatul și clocitul, să-i crape din bună vreme ouăle, că să-i iasă degrabă puii, că de a da în mart sau martie și i-or găsi furnicile în cuib, îi mănâncă. De aceea în unii ani sunt corbi mai mulți, iar în alții mai puțini. În luna martie furnica s-a pus rămășag cu corbul că, de a putea urce el în vârful copacului atâtea oca de fier, cât va urca ea, furnica nu i-a mâncă puii; că furnicile în martie încep a ieși. El a dus sarcina cât a dus, dar n-a putut o sui până în vârf. Furnica a luat de la dânsul fierul și l-a urcat ea, dar nu l-a dus ca dânsul drept, ci cotit, și așa l-a suit până-n vârf; și de aceea îi mănâncă corbului puii.”

Acum se Cern bucatele de sămânță, se cară și împrăștie gunoi, ca, pe când se dezgheață, nutrienții din el să intre în pământ iar când timpul e frumos se poate începe aratul. De nu s-a făcut în ianuarie, se adună acum neaua în jurul pomilor. Se curăță livezile de mușinoaie, pietre și mărăcini și, pe unde locul e curat se seamănă iarba. Tot acum se lasă berbecii la oi pentru a fâta în iulie și să fie păzite să nu bea apă de pe zăpadă, căci cele de a fâta pierd mielul, iar celor fătate li se strică laptele. Este timpul de a fi tăiate mlădițele de altoit din partea despre miazăzi a pomilor, se înfig în nisip ori în pământ umed până la folosință. Se sfârșește curățirea pomilor de omizi și, când timpul e frumos se pot sădi pomi. Se curăță altoii mai tineri de crengile uscate, ca să crească frumoși. Acum e timpul făcutul răsadnițelor și seamănă țelină, ceapă, salată, gulii, castraveți și multe altele, apărute contra gerului cu un acoperământ adecvat.

Când bufnița prin luna februarie va cânta, e semn de primăvară timpurie iar de cântă pițigoii veseli în luna lui Faur, în curând se va desprimăvara. Când nu îngheață la Faur e semn de an mănos. Zăpada căzută în Faur întărește semănăturile iar

viforul ce nu vine în Faur se răzbună la Paști iar dacă Făurar e vântos, vara e secetoasă.

Se spune că Moș An, un moșneag tare bătrân, avea 12 feciori numiți ca lunile anului: „Ianuar”, „Februar”, „Martie” și așa mai departe. Altă avere nu avea, decât o vie. Dă Dumnezeu și culeg și ei via. Vinul ce le-a ieșit l-au pus într-un singur butoi și s-au înțeles între ei ca numai la început de an să înceapă a-l bea. Bun și făcut! Ca să se cunoască până unde este vinul fiecăruia în butoi, au tras cu cărbunele câte o linie de-a curmezișul pe fundul butoiului culcat. Apoi, ca să nu aibă neplăceri, fiecare și-a pus cana. Oamenii cumiți. Mai ales cel mai mic dintre ei, „Februar”, care și-a pus cana jos de tot, aproape de doagă. Așa era pe vremuri: cel mai mic rămâne la urmă. Fiecare din frați dorea să rămână cu vinul nebăut în butoi ca să facă în necaz celorlalți. Numai „Februar” a început să tot bea din partea lui. Când îl căuta omul, tot vesel și plin de vorbă îl vedea. Trăncănea verzi și uscate și tot fluierând mergea.

Ceilalți râdeau în sinea lor și-și spuneau: „Repede, repede isprăvește el vinul și să-l vedem ce face”. Îi vine poftă lui „Ianuar” să-și guste și el vinul. Sucește de cană, vin nu curge deloc. Încearcă și ceilalți, vin nici un pic nu mai aveau. Numai jos la doagă, partea lui „Februar” mai curgea. Frații, necăjiți, au luat-o la goană după „Februar”, să-l prindă și să-i dea ceva de cheltuială pentru isprava făcută. Când îl fugăreau, „Februar” plângea, când îl lăsau, râdea ca un copil. De atunci se zice că luna februarie poartă numele lui „Februar” și e schimbătoare: aici cald, aici viscol, aici frig – după felul cum a fost când l-au alergat frații lui”.

Povestea vinului și a lui „Februar cel cheflui” ne amintește faptul că în calendarul Popular al românilor ziua de 1 februarie marchează începutul „Anului Nou Viticol”. Legenda spune că prima plantă sădită de Noe după potop ar fi fost vița-de-vie. Și pentru că strugurii erau acri, Noe a sacrificat la îndemnul dracului patru animale: un miel, un leu, o maimuță și un porc. Atunci, strugurii s-au îndulcit iar vinul a fost amețitor de parfumat, însă a primit de la drac și puterea de a-l transforma pe om.

Acesta, pe măsura paharelor băute, împrumută comportamentul animalelor jertfite. La început e blând ca mielul, apoi curajos ca leul, mai târziu ridicol ca maimuța, devenind în cele din urmă asemeni porcului și adevărind spusele lui Anton Pann: „la buciumul viței trei vâlstare cresc, unul al sănătății, unul al bucuriei și unul al turbării”.

Primele zile ale lunii februarie stau sub semnul începerii „Anului Nou Viticol” ce guvernează ciclul vegetal al pomilor fructiferi și al viței-de-vie. De data aceasta, bărbații sunt cei care împlinesc ritualul, fiind însoțiți în multe cazuri de preot, chiar dacă este vorba despre obiceiuri în esență precreștine. Calendarul popular consemnează pe 1 februarie „Ziua lui Trif cel Nebun”, patron al dăunătorilor care distrug pomii și viile.

Acest personaj mitic, a cărui zi este ținută de frica nebuniei, a născut fel de fel de povești, majoritatea dintre ele explicându-i nebunia printr-un blestem al Maicii Domnului. Ba mai mult, se spune că dacă nu i se respectă ziua, „Trif” abate asupra recoltelor oamenilor lăcustele, cărăbușii, omizile și toate gângăniile pământului, pe care le ține legate în lanțuri.

Așadar trebuie avută grijă mare pentru că „Trif” nu-i îngăduitor, e nebun; de ziua lui să nu se lucreze”.

Ritualurile apotropaice și de fertilizare sunt nenumărate și diferă de la o regiune la alta. Bunăoară, pe alocuri, pomii fructiferi sunt stropiți cu agheasmă, iar de pe dealurile cu vie se rostogolește, în scop purificator, o roată de foc. În alte locuri se citește un blestem împotriva dăunătorilor, după care se taie simbolice câteva corzi de viță-de-vie, iar butucii se udă cu vin. Un ceremonial magic atestat în sudul țării poartă numele de „Târcolitul viilor” și presupune ocolul ritual al podgoriei pentru sporirea rodului, în timp ce în centrul țării s-a păstrat un obicei străvechi, „Scuturatul pomilor”, care constă în lovirea rituală a pomilor pentru a le stimula înmugurirea și rodul. Toate aceste practici erau urmate de petreceri colective, cu mese copioase și vin din belșug. Poate cel mai interesant obicei legat de începutul de „An Nou Viticol” este „Arezanul Viilor”. În zorii zilei, bărbații pornesc în alai spre podgorii unde, odată ajunși, taie corzi din care își fac cununi și cingători, dezgroapă sticla cu vinul ultimei recolte, apoi fac un foc mare pe care îl înconjoară, stropindu-l cu vin. Este momentul în care începe petrecerea, iar oamenii joacă, mănâncă și beau, incinerând vechiul an viticol spre renașterea celui nou.

Tot în Făurar trebuie amintit și de „Ursină” și de „Martinii de Iarnă”, primele zile din „Făurar” închinat ursului, animal fabulos din mitologia noastră, care schimbă anotimpurile odată cu ritmul hibernării sale și în deplin acord cu constelația ce-i poartă numele („Ursa Mare”). Țăranii nu-i spun pe nume, îi spun „Moș Martin”, situându-l astfel în galeria strămoșilor totemici. Stând sub semnul lunii, întocmai ca vegetația care dispare și reapare în tot anul, „Ursul” este venerat, dar și temut de țărani. Sătenii spun că dintre toate lighioanele pământului, Dumnezeu ne-a dat „Ursul”, cea mai faină și mai tare fiară, care-i amenințare mare la animalele din gospodărie, că mănă o vacă cum mănâncă pisica o vrabie. Cu toate că în tradiția populară îi sunt închinat mai multe sărbători de-a lungul anului, cele mai importante zile ale Ursului sunt cele de la începutul lunilor februarie și august. Ele împart anul calendaristic în două părți egale, care, în vechime, este posibil să fi format cele două anotimpuri: iarna și vara.

Se crede un copil bolnăvicios rebotezat cu numele de „Urs” sau „Ursu” împrumut, printr-un transfer magic de proprietăți, vigoarea, forța și puterea animalului totem. Bărbații încă mai poartă dintele de urs drept talisman și obișnuiesc să-l cânte, prin intermediul măștii, atât în nopțile cele de priveghi, cât și în cele din preajma schimbării de an. Se mai spune că ursul alungă duhurile rele și bolile, că este singurul care poate interveni pe lângă ursitoare spre a schimba în bine destinul nou-născutului, că ajută sufletul morților să nu rătăcească drumul....

Măștile de urs simbolizează moartea și renașterea, pe alocuri apare „ursul-morar”, iar în „jocul ursului de paie”, este invocat „ursul-secerător”, toate acestea permițând o posibilă analogie între hibernarea animalului și „somnul” bobului de grâu pe timpul iernii.

Haralambie sau Haralam de ciumă și stăpânul tuturor bolilor cu mari valențe în tradiția populară se spune că îi zi rea de tot felul de boli... ciumă... vărsat... friguri, că Dumnezeu ia dat Sfântului să țină toate bolile din lume și să facă ce-o vrea cu ele pentru oamenii răi... Haralambu de ciumă ține moartea într-un lanț și-o slobode la cei cu inimă neagră.

Sfântul Haralambie, „Haralam de ciumă” sau „de boli”, cum îi spun țăranii, a primit de la Dumnezeu putere asupra morții și a bolilor cele rele, multe dintre ele fiind fără de leac

în veacurile trecute. Anticipată în calendarul popular încă din luna ianuarie prin „Atanasia Ciumelor”, sărbătoare peste care s-a suprapus praznicul Sfinților Atanasie și Chiril (considerați și ei apărători de boli), ziua de 10 februarie este respectată cu strictețe în toate zonele țării.

Despre Sf. Haralambie circulă multe legende, toate dintre acestea încercând să explice marele har cu care a fost investit de Dumnezeu. Sfântul Haralambie, care fusese dintru-întâi cioban la oi, a învățat de la un doftor lecuirea tuturor felurilor de boli și, tămăduind oamenii fără plată, lumea l-ar fi făcut Sfânt. Ivindu-se însă într-un rând „Ciuma”, oamenii au început să moară puzderie și, în puțină vreme, a rămas singur, singurel. Dumnezeu i-a dat atunci Sfântului Haralambie „Ciuma” în seamă. De atunci, el ține „Ciumele” de păr, ca să nu-și mai facă de cap, cum și-au făcut cu ai lui. Câteodată le scapă, și atunci „Ciumele” se reped în lume ca lupii între oi.

Deosebirea este numai că lupul omoară cât omoară și se duce, în vreme ce „Ciuma” ia de-a rândul, și pe bun, și pe rău, până bagă Sf. Haralambie de seamă, și o strânge din nou din lume, înhățând-o de păr”. În alte zone se povestește că Sfântul e răzbunător și cumplit. Cu toate că ține „Ciuma” legată de grumaz cu un cerc din fier, îi dă drumul din când în când în lume pentru a se răzbuna pe cei care nu-i cinstesc ziua „și „Ciuma”, care are aripi și o sabie lată în mână, cum se vede scăpată din lanțul în care e ferecată, îndată aleargă la oamenii ce nu-i țin ziua, și pe toți îi omoară. Oamenii se tem de ea, pentru că „Ciuma” este o dihanie nevăzută, cu un picior de vacă și unul de om, cu coarne și cu coase în mână, cu care seceră sufletele vitelor și ale oamenilor.

Și nu-i pronunță numele pentru a nu o invoca, spunându-i „Alba”, „Maica Bătrână” sau „Călătorea”. Îi aduc drept ofrandă adevărate oștețe rituale pentru a o sătura (în precreștinism se pare că existau și sacrificii umane) și îi fac veșminte noi, spre a o îndupleca să plece mai departe în lungul ei drum prin lume. „Cămașa Ciumei” trebuie făcută într-o singură noapte, de nouă femei iertate, pentru a fi agățată înainte de răsăritul soarelui într-un copac din hotarul satului. Înainte vreme, cu „Cămașa Ciumei” se îmbrăca o figură antropomorfă construită din paie, în timp ce – în unele sate – prin gura veșmântului trebuiau să treacă toți oamenii din comunitate, pentru a fi feriți de cumplita boală. Astăzi, deși ciuma a dispărut de mult, oamenii țin sărbătoarea pentru ca Haralambie să-i apere de celelalte boli.

Mai mult, cum el este Sfântul care ia sufletul omului când își dă duhul, se spune că celui care lucrează de ziua lui „îi iese greu sufletul din trup”. Așa că, pe lângă ofrandele aduse „Ciumei”, se împarte de sufletul Sfântului Haralambie și colivă. Pentru „Ciumă”, femeile fac un colăcel ritual numit „Colacul Ciumei”, pe care îl rup rituali în patru bucăți și aruncându-le în cele patru vânturi. În unele zone este vie o practică străveche prin care se face „Hrana Ciumei”. La hotarul dintre sate se pune o cruce din lemn de prun iar jur împrejurul ei se pun oase mari de cele ce nu le mai mănâncă câinii, o pâine veche pentru ciuma ce dorește să dea năvală în holdele de la vară. În alte părți se tăia o găină neagră și o puneau tot la hotarul dintre sate să mănânce „Ciuma” și să nu intre în sat. Iar ca să fie siguri că bolile nu vor intra în satul lor, țăranii fac o brazdă cu un plug tras de doi boi negri de-a lungul hotarului, închizând comunitatea într-un cerc protector.

Imediat după Haralambie de ciumă se serbează Sfântul Vlasie. Din aceasta zi încep să se întorcă pasările migratoare; Sfântul Vlasie este protectorul femeilor gravide; sărbătoarea

este respectată de femeile gravide pentru a naște copii sănătoși.

Sărbătoarea de Dragobete marchează începutul primăverii și a anului agricol și asigură totodată tranziția către un an mai prosper, a constituirii perechilor, atât pentru păsări, cât și pentru oameni. Este o sărbătoare a revigorării vegetației, (asimilată uneori cu ziua ieșirii ursului din bârlog), a vieții în creștere, o dată cu trecerea la anotimpul de primăvară, retrizarea la viață, durata zilei în creștere, în contrapondere cu noaptea care descrește, iar ca dovadă zilele sunt mai însoțite. Din ziua aceasta cloștile se întorc la cuib, încep a cloci, iar vitele se întorc de la iesle, nu mai mănâncă așa de mult. Asemenea și copiii se întorc de la mâncare și oamenii mai umblă pe afară, nu mai mănâncă așa de mult, ca iarna.

Astfel, de Dragobete, fetele și băieții se întâlnesc pentru ca iubirea lor să țină tot anul, precum a păsărilor ce se „logodesc” în acesta zi. Motivația preluării obiceiului păsărilor era profundă, din moment ce păsările erau privite ca mesagere ale zeilor, cuvântul „pasăre” în limba greacă însemnând chiar „mesaj al cerului”.

În mediul rural, în special, tradiția străveche, riturile vechilor daci rămân încă vii. Sătenii își mai aduce încă aminte de obiceiul de demult al fetelor și băieților, care, în ziua lui Dragobete, zeu al tinereții în Panteonul autohton, patron al dragostei era sărbătorit de tineri. Dimineața devreme, se îmbrăcau în haine de sărbătoare și, dacă timpul era frumos, porneau în grupuri prin lunci și păduri, băieții adunând lemne pentru foc iar fetele cântând și căutând primele flori de primăvară, ghiocel, viorele și tămâioase, pe care le puneau la icoane, pentru a le păstra până la Sânziene, când le aruncau în apele curgătoare sau folosite în descântecele de dragoste. Dacă, întâmplător, se nimerea să găsească și fragi înfloriți, florile acestora erau adunate în buchete ce se puneau, mai apoi, în lăutoarea fetelor, în timp ce se rosteau cuvintele: „Flori de fragă/ Din luna lui Faur/ La toată lumea să fiu dragă/ Urâciunile să le despart!”.

Conform tradiției, de Dragobete, băieții și fetele trebuie să glumească, să nu se certe cu nimeni și să respecte sărbătoarea, pentru a fi îndrăgostiți tot timpul anului. Astfel în jurul unor focuri aprinse pe dealurile golașe din jurul satelor, fetele și băieții discutau vrute și nevrute, însă, cel mai adesea, se spuneau glume cu substrat erotic. Fetele, cum simțeau apropierea prânzului, începeau să coboare în fugă spre sat, în unele zone ale țării, această goană fiind numită „zburătorit”. Conform obiceiului, fiecare băiat urmărea fata care îi căzuse dragă; dacă flăcăul era iute de picior și fetei îi plăcea respectivul următor, atunci avea loc o sărutare mai îndelungată în văzul tuturor. Sărutul acesta semnifica, în fapt, logodna ludică a celor doi, cel puțin pentru un an de zile, de multe ori astfel de logodne prefațând logodnele adevărate. Dacă nu se făcea de Dragobetele, se credea că tinerii nu se vor putea îndrăgosti în anul care urma; în plus, un semn rău era dacă o fată sau un băiat nu întâlneau la Dragobete măcar un reprezentant al sexului opus, opinia generală fiind că tot anul, respectivii nu vor mai fi iubiți.

Unii tineri, în Ziua de Dragobete, își creștau brațul, după care își suprapuneau tăieturile sub formă de cruce, devenind astfel frați, și respectiv, surori de cruce. Se luau de frați și de surori și fără ritualul de creștere a brațelor, doar prin îmbrățișări, sărutări frățești și jurământ de ajutor reciproc. Cei ce se înfrățeau sau se luau surori de cruce făceau un ospăț pentru prieteni. Dar și cei maturi aveau partea lor în cadrul Dragobetelui. Astfel, femeile credeau că era îndeajuns să pui mâna acum pe un

bărbat... străin de sat și devenea dragăstoasă bărbaților în tot anul care urma! Femeile mai aveau grijă să dea mâncare bună orătâniilor din curte, dar și păsărilor cerului, nici o vietate nefiind sacrificată la Dragobete că astfel s-ar fi stricat rostul împerecherilor.

Dragobete un fecior chipeș, puternic și iubăreț nevoie mare, este o divinitate mitologică populară românească, un zeu tânăr al Panteonului autohton cu dată fixă de celebrare în același sat, dar variabilă de la zonă la zonă, patron al dragostei și bunei dispoziții pe plaiurile românești, fiind identificat cu Cupidon, zeul dragostei în mitologia romană, și cu Eros, zeul iubirii în mitologia greacă, ce ne aduce iubirea în casă și în suflet. El umblă prin păduri după fetele și femeile care au lucrat în ziua de Dragobete. Le prinde și le face de râsul lumii, atunci când ele se duc după lemne, flori sau bureți. Unele fete și femei doreau chiar să fie pedepsite de Dragobete, lucrând de ziua lui, iar, apoi luând drumul pădurii, aici fiind „nevoite” să se lase iubite de Dragobete. De aici și provine răspândita expresie adresată fetelor mari și nevestelor tinere, care îndrăzneau să lucreze în această zi: „Nu te prindă Dragobete prin pădure!”. Chiar dacă mai „pedepsea” femeile, se considera că Dragobetele ocrotește și poartă de grijă îndrăgostiților, tinerilor în general, putând fi socotit un veritabil „Cupidon” românesc.

Prilej de bucurie, Dragobetele, reprezintă una dintre cele mai frumoase obiceiuri străvechi ale poporului român. Deplorabil este însă faptul că foarte mulți dintre români i-au uitat semnificația și au înlocuit-o după revoluție cu sărbătoarea vecinilor noștri occidentali, aceea a Sfântului Valentin, ce nu are nici o valență cu mitologia populară română și nici cu spiritualitatea românească, el, nefiind remarcat în calendarele ortodoxe în 14 februarie ci din contră, pe data de 30 iulie. Însă românii care cunosc legenda lui Dragobete o celebrează pe 24 februarie a fiecărei primăveri unde iubirea se simte iubită la ea acasă!

O primăvară frumoasă și plină de iubire tuturor cititorilor

Bibliografie:

- Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, Editura Minerva, București, 1976.
- Arthur Gorovei, *Credinți și superstiții ale poporului român*, Editura, Grai și Suflet - Cultura Națională” București, 1995.
- Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român*, Editura Paideia, 2001.
- Elena Niculița Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, Editura Polirom, Iași, 1998.
- Ion Ghinoiu – „Obiceiuri populare de peste an”, Editura Fundației Culturale Române, 1997.
- Ion Ghinoiu, *Sărbători și obiceiuri românești*, Editura Elion, București, 2002.
- Ion Ghinoiu, *Zile și mituri. Calendarul țaranului român 2000*, Editura Fundației PRO, București, 1999.
- Ion Taloș, *Gândirea magico-religioasă la români, Dicționar*, Editura Enciclopedică, București, 2001.
- Irina Nicolau, *Ghidul Sărbătorilor Românești*, Editura Humanitas, 1998.
- Narcisa Știucă, *Sărbătoarea noastră cea de toate zilele*, vol. II, Editura Cartea de Buzunar, 2006.
- Romulus Vulcănescu, *Mitologie Română*, Editura Academiei R.S.R. București, 1985.
- Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români*, Editura “Grai și Suflet - Cultură Națională”, 2001.
- Tony Brill, *Legende Cosmosului*, Editura “Grai și Suflet - Cultură Națională”, 1994
- Tudor Pamfile, *Mitologia română*, Editura ALL, București, 1997.
- Tudor Pamfile, *Văzduhul după credințele poporului român*, Editura Paideia
- *Viețile Sfinților*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor 1998.

Realități politice și conexiuni numismatice în sudul Moldovei în sec. VIII-X

Dr. Sorin LANGU

Sudul Moldovei a avut mereu o istorie complicată: surse puține, și fragmentare, vecinătatea Dunării și a Dobrogei, prezența neîntreruptă a unor imperii la sud de Dunăre, steпа Bugeacului au făcut din acest areal un spațiu de trecere folosit de populații diverse. În acest articol ne propunem să vedem în ce măsură realitățile politico-militare se suprapun, sunt susținute de cele numismatice.

Primii care influențează decisiv spațiul în discuție sunt bulgarii. Pentru spațiul balcano-carpatic, cea mai importantă formațiune rămâne cea a lui Asparuh, care în scurt timp se va stabili în zona Bugeacului, de unde va întreprinde mai multe expediții la sud de Dunăre.¹ Marea expediție a lui Constantin IV Pogonatul va eșua în anul 680,² permițând lui Asparuh o contraofensivă prin care va cucerii teritoriile orientale aflate între Dunăre și Munții Balcani.³ Triburile slave, majoritare, vor plăti tribut noului conducător, iar Bizanțul va încheia pace în 681 recunoscând noul stat și obligându-se la plata unui tribut anual.⁴ În același timp, dominația avară din Muntenia și Oltenia va lua sfârșit, la fel ca și cea din Moldova.⁵

Echilibrul produs va permite ca timp de un secol să fie liniște la nord de Dunăre, neputându-se vorbi de o stăpânire efectivă străină,⁶ având ca efect o creștere demografică remarcabilă și crearea civilizației de tip Dridu.⁷

De distrugerea kaghanatului avar vor profita bulgarii conduși de Kardam, care îi vor înfrânge dur pe bizantini la Markellai în 792,⁸ și își vor extinde dominația și asupra unui teritoriu de la nord de Dunăre,⁹ dominație legată, probabil, de exploatarea sării.¹⁰ Pe de altă parte rămânerea sub dominația bulgară a Bugeacului este mai greu de crezut, odată ce flota bizantină de pe Dunăre acționa încă, iar în zonă ajunseră maghiarii,¹¹ cu care, probabil, se și confruntaseră câțiva ani mai înainte.¹² Este greu de admis o luare în posesie a teritoriului până la Carpați,¹³ odată ce Krum (803-814) lichidase ultimele rămășițe ale khaganatului avar (805) și ajunsese până la Dunărea mijlocie, în Pannonia, adică un teritoriu foarte mare care trebuia organizat repede, francii și moravienii fiind aproape. Probabil că mai multe căpetenii româno-slave de la nordul Dunării au recunoscut autoritatea bulgară plătind tribut, dar o prezență militară, efectivă și regulată, la nordul Dunării cu greu poate fi acceptată pe un spațiu așa de mare. Tot acum începe revirimentul economic al Bizanțului, mai întâi prin reformele economice ale lui Nicephor I,¹⁴ apoi prin cea monetară a lui Theophil.¹⁵

Războaiele purtate de urmașii lui Omurtag cu Bizanțul,¹⁶ creștinarea bulgarilor în 864,¹⁷ atacul varegilor asupra Constantinopolului (860)¹⁸ aduc liniște în teritoriile de la nordul Dunării. Spre sfârșitul sec. IX au loc însă mai multe evenimente care vor afecta teritoriul extracarpatic.

Statul chazar,¹⁹ care reprezentase timp de 2 secole (VIII-IX) o barieră în calea nomazilor începe să decadă. Pecenegii încearcă să se elibereze de sub tutela chazară, sunt înfrânți și o parte din ei, la presiunea uzilor, înaintează spre bazinul Niprului, presându-i pe unguri.²⁰ Aceștia se stabilesc temporar în Atelkuzu, dar învinși de pecenegi și bulgari trec Carpații și se așează în Pannonia (896),²¹ în locul lor, între Bug și Nistru venind pecenegii.²² Aceștia sunt chemați în ajutor de bizantini contra lui Simeon al Bulgariei (917).²³ Pecenegii vin, dar neînțelegerile cu bizantinii îi vor determina să se întoarcă la locurile de unde veniseră. Locurile văzute, bogăția orașelor de la sudul Dunării îi determină să se stabilească în Bugeac, sudul Moldovei și estul Munteniei în deceniile următoare,²⁴

consecința fiind depopularea Bugeacului și retragerea către zone adăpostite a multor așezări din zona afectată.²⁵

Bizantinii îl cheamă în ajutor pe cneazul Sviatoslav al Kievului în 968, Sviatoslav îi învinge pe pecenegi, și apoi revine la Pereiaslavețul Mic, înaintează și cucerește Preslavul Mare.²⁶ Armata lui Ioan Tzimiskes înaintează în 971, cucerește Preslavul Mare, Sviatoslav se retrage la Durostorum unde este asediat timp de 3 luni, fiind obligat să capituleze²⁷ (un an mai târziu moare într-o luptă cu pecenegii pe Nipru).²⁸

Revenirea Bizanțului la Dunăre înseamnă trecerea Dobrogei și a estului Bulgariei sub stăpânire bizantină,²⁹ care va instala în zonă un strateg cu reședința la Durostorum. Una din noile theme se va numi Mesopotamia vestică, și se va întinde până în valea Carasu.³⁰ Organizarea themei Paristrion (Paradunavon) va avea repercursiuni extrem de importante pentru teritoriile extracarpatică.³¹ Deși aflate sub dominația directă sau indirectă a pecenegilor, ele au cunoscut o dezvoltare evidentă până în primele decenii ale sec. XI, când vor reîncepe invaziile pecenege. În tot această vreme monedele și mărfurile circulă masiv la nordul Dunării,³² îndeosebi după cucerirea în totalitate a Bulgariei sub loviturile împăratului Vasile II Bulgaroctonul (1018).³³

În bazinele superioare ale Nistrului și Prutului românii evolau în vecinătatea tiverților (care erau în sfera de influență a Kievului) și a croaților.³⁴ În Bugeac se pare că se întindea, pe o parte a lui cel puțin, thema Mesopotamiei occidentale, iar la Durostorum în 971 Tzimiskes primea și vizita unor emisari ai unor cetăți de la nord de Dunăre, probabil de la Slon (jud. Prahova).³⁵

Situația politico-militară este susținută și de descoperirile numismatice. Pentru perioada 700-829 s-au găsit patru monede: un solidus la Vypaskoe (regiunea Odessa), de la Constantin V (741-775),³⁶ o hexagramma de la Leon IV (775-780),³⁷ descoperită la Tichilești (jud. Brăila),³⁸ un follis de la Tiberiu III Apsimar (698-705), găsit la Berezeni (jud. Vaslui),³⁹ și un follis de la Nicephor I (802-811) la Șirna (jud. Vaslui),⁴⁰ pus în legătură cu datarea culturii Dridu, la limita ei inferioară, la care putem adăuga și un follis de la Leon III (717-741) aflat în colecția Muzeului Național al Bucovinei din Suceava.⁴¹ De reținut, pe lângă faptul că marchează legături cu Bizanțul, spațiul în care se găsesc cele patru monede este circumscris la o arie din sudul Moldovei și nord-estul Munteniei, spațiu pe care-l vom mai întâlni. Este spațiul folosit de migratori în drumul lor spre Bizanț. Proveniența monedelor nu este economică ci mai degrabă militară, legată de acțiunile bizantine contra bulgarilor.⁴² De altfel și în Balcani circulația monetară se menține la cote foarte mici, înregistrându-se progrese după 813.⁴³

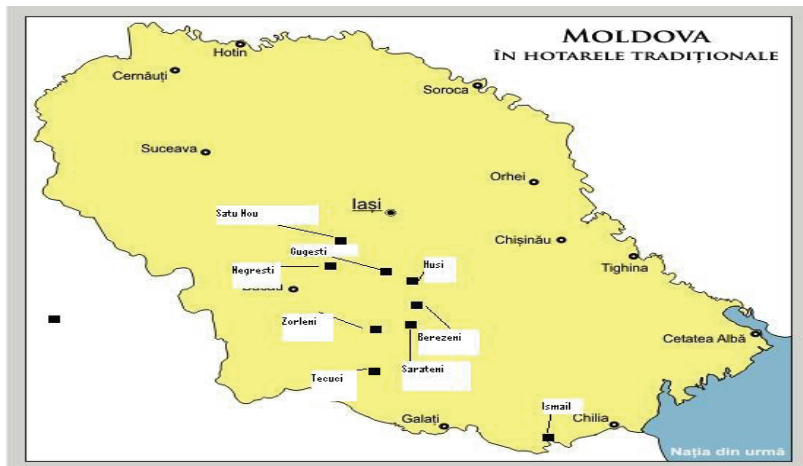
Același areal se păstrează și pentru perioada domniilor lui Mihail III (842-867), un solidus de aur descoperit la Găvănoasa, și Vasile I (867-886), de la care provin două monede argint de tip solidus descoperite la Vaslui⁴⁴ și Suvorovo,⁴⁵ plus doi folles din arealul dintre Carpați și Prut.⁴⁶ Odată cu venirea lui Leon VI (886-912) situația se schimbă. Circulația monedelor mici începe să crească,⁴⁷ și acest lucru se observă și în regiunile extracarpatică.⁴⁸ Este prima pătrundere masivă de folles bizantini după 602. Nu e însă vorba de o distribuție uniformă a monedei lui Leon VI, ci mai curând de o concentrare a acesteia: 4 monede la Drobeta,⁴⁹ două la Craiova,⁵⁰ una pe linia Oltului, la Dobrușa (jud. Vâlcea),⁵¹ două pe linia Dunării, la Călărași⁵² și Comana (jud. Giurgiu),⁵³ una în Prahova,⁵⁴ două în

localități neprecizate din Basarabia,⁵⁵ și câte una la Gugești,⁵⁶ Huși,⁵⁷ Negrești,⁵⁸ Zorleni (jud. Vaslui)⁵⁹ și Satu Nou (jud. Iași),⁶⁰ la care putem adăuga 8 monede din colecția MMB⁶¹ din București și două din colecția MNIM din Chișinău.⁶² O situație specială o reprezintă monedele de la Negrești și Zorleni. Ele au fost publicate de Ghenuță Coman⁶³, au fost preluate de alți cercetători, dar recent s-a considerat că e vorba de o singură monedă.⁶⁴ Sergiu Musteață crede că de fapt informațiile inițiale au fost cele corecte și avem de-a face cu doi folles la Negrești și unul de la Zorleni.⁶⁵

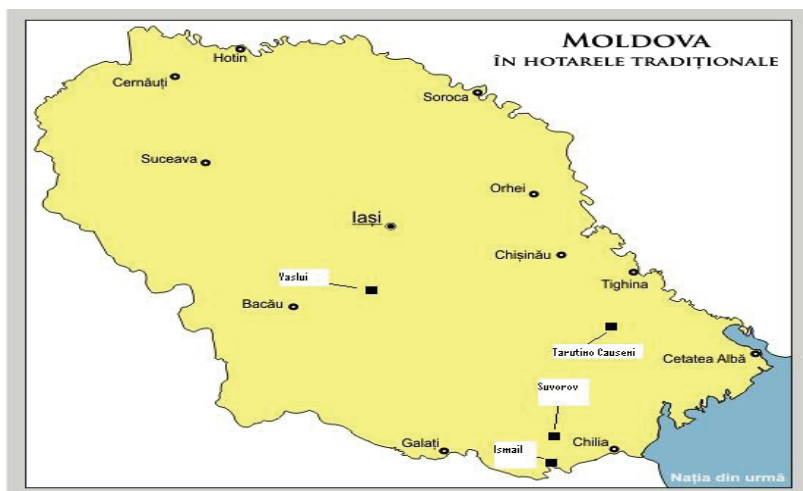
Monedele din zona Vaslui-Iași se pot lega de faptul că în această zonă se aflau două grupări „mari” de așezări ale culturii Dridu,⁶⁶ grupări care probabil aveau legături cu Dobrogea (erau și mărfuri bizantine importate), și în care începuse și folosirea monedei.

Multe probleme pun și monedele din timpul lui Constantin VII (913-959), o domnie cu mulți asociați.⁶⁷ Primele care apar sunt cele din perioada asocierii cu Zoe, doi folles descoperiți în Oltenia.⁶⁸ De la Constantin VII, asociat cu Roman I, provin două monede de la Ismail: un miliaresion perforat de argint și un follis.⁶⁹ Singulară este moneda de la Roman I descoperită la Sărățeni (jud. Vaslui),⁷⁰ surfrapată peste un follis de la Leon VI, monedă publicată anterior ca fiind de la Roman III sau Mihail IV.⁷¹ Cele mai multe monede aparținând lui Constantin VII provin din timpul asocierii cu fiul său, Roman II (945-959), 5 solidus descoperiți la Alexandria (jud. Teleorman),⁷² Dridu (jud. Ialomița),⁷³ Popești (jud. Iași)⁷⁴, Scobinți (jud. Iași)⁷⁵ și Seliște (raionul Nisporeni),⁷⁶ un miliaresion perforat găsit la Tarutino-Căușeni⁷⁷ și un follis la Tecuci.⁷⁸ Ultimile monede descoperite la nord de Dunăre înainte de crearea themei Paristrion provin de la Nicephor II 3 folles, unul din Basarabia,⁷⁹ altul din Mehedinți⁸⁰ și ultimul de la Drobeta.⁸¹

Monedele din perioada 700-971 se grupează în trei zone geografice: pe de o parte zona Olteniei, pe de altă parte un areal ce cuprinde estul Munteniei, sudul Moldovei și Bugeacul, iar ultima zonă pare a fi arealul Vaslui-Iași.

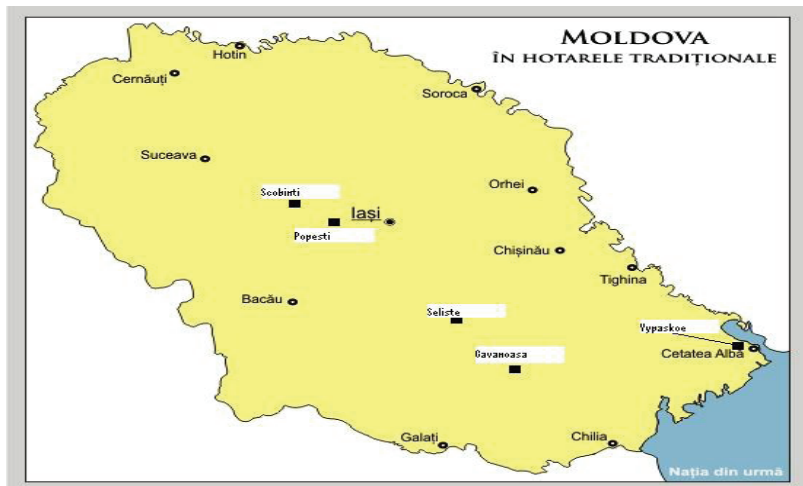
Tabel 1: Monedele din bronz

Tabel 2: Monedele din argint

Zona	Aur ⁸²	Argint	Bronz
Oltenia			18
E Muntenia, S Moldova, Bugeac	4	4	3
Vaslui-Iași	2	1	7

Monedele din Oltenia par a fi rodul unei circulații monetare, limitată e drept, la un areal de-a lungul Dunării. Pledează pentru acest lucru valoarea mică a monedelor cât și distribuția lor aproape neîntreruptă. Monedele din arealul munteano-moldo-basarabeian sunt vehiculate de migratori, 8 monede din 11, 73%, fiind din metal prețios. Zona Vaslui-Iași e, aparent, o combinație având 30% monede din metal prețios, dar moneda din argint de la Vaslui se poate datora unui raid migrator, iar monedele de aur din timpul lui Constantin VII stipendiilor plătite de bizantini pecenegilor. Rămâne problema monedelor din bronz, monede neincluse niciodată în plățile pentru migratori.⁸³ Simpla creștere de masă monetară, așa cum este explicată această prezență, nu explică și situația „receptorului”: cine vehicula aceste monede? Revenim la acele „aglomerări” demografice, poate nucleul unei formațiuni prestatale, poate o simplă „aglomerare”, dar existența ei explică, după noi, prezențele monetare. În sprijinul acestei afirmații pare a veni și distribuția monedelor după 971 din care datează 48 de monede grupate aproape neîntrerupt până în 1204. Probabil că viitoarele descoperiri vor aduce clarificări în ceea ce privește acest lucru.

Tabel 3: Monedele din aur

Note:

1. G.Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, Rutgers University Press, 1969, p.125-126; vezi și discuția referitoare

- la diversele aspecte ale venirii bulgarilor la P.Diaconu, *Despre localizarea Onglos-ului*, în "Peuce", II, 1971, p.191-203, *Idem*, *Unde trebuie căutat Onglos*, în "Istros", VII, 1994, p.359-361, Racho Rachev, *Quelques remarques sur l'Onglos*, în *Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani, volum îngrijit de I.Câdea, V.Sârbu, M.Neagu, Brăila, 2004*, p.277-282 (în continuare Prinos)
2. G.Ostrogorsky, *Op.cit.*, p.127
 3. P.Pavlov, I.Ianev, D.Cain, *Istoria Bulgariei*, București, 2002, p.21
 4. G.Ostrogorsky, *Op.cit.*, p.127, D.Obolensky, *Un Commonwealth medieval: Bizanțul. Europa de Răsărit, 500-1453*, trad.C.Dumitriu, postfață de N.Ș.Tanașoca, București, 2002, p.80; despre armata și tactica bulgară, vezi D.Nicolle, A.McBride, *Romano-Byzantine Armies 4th-9th centuries*, Osprey, London, 1992, p.23-24, despre pierderile suferite de Imperiul Bizantin, vezi W.Treadgold, *A History of Byzantine State and Society*, Stanford University Press, 1997, p.371
 5. A.Madgearu, *Continuitate și discontinuitate culturală la Dunărea de Jos în secolele VII-VIII*, București, 1997, p.150-151
 6. A.Madgearu, *Op.cit.*, p.160
 7. D.Gh.Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI e.n.*, Iași, 1981, p.48
 8. G.Ostrogorsky, *Op.cit.*, p.127; despre consecințele expansiunii france în Orientul Europei, N.Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, (ediție îngrijită de R.Constantinescu), București, 1985, p.81-83; în același timp Bizanțul suferea din plin în Asia Mică, Warren Treadgold, *Notes on the numbers and organisation of the ninth-century Byzantine army*, în *Greek, Roman and Byzantine Studies*, 21, 1980, p.269-288
 9. A.Madgearu, *Op.cit.*, p.160; Al.A.Bolșacov-Ghimpu, *Moldova, din vechime până la voievodat. Studii istorice*, București, 1999, p.106
 10. D.Gh.Teodor, *Op.cit.*, p.49
 11. V.Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova meridională în secolele X-XIII. Români și turanici*, Iași, 1985, p.46
 12. *Ibidem*
În schimb se pare că acum statul bulgar își extinde dominația asupra Dobrogei, A.Madgearu, *Op.cit.*, p.159, O.Damian, *Despre prezența politică bizantină la Dunărea de Jos în secolele VII-X*, în *Prinos*, p.294
 13. G.Ostrogorsky, *Op.cit.*, p.186-200
 14. Ph.Grierson, *Byzantine Coinage*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D.C., 1999, p.14 și 20
 15. P.Pavlov, I.Ianev, D.Cain, *Op.cit.*, p.27; D.Obolensky, *Op.cit.*, p.83
 16. *Ibidem*, p.27-30; *Ibidem*, p.285-286; G.Ostrogorsky, *Op.cit.*, p.230-231; Al.Madgearu, *Românii în secolul al IX-lea în lumina scrisorii papei Nicolae I către împăratul Mihail III*, în "SCIV", 37, 1986, 4, p.319
 17. G.Ostrogorsky, *Op.cit.*, p.228; D.Obolensky, *Op.cit.*, p.100-101
 18. Despre relațiile dintre hazari și slavi, Oscar Halecki, *Borderlands of Western Civilization. A History of East Central Europe*, Fordham University, Digitized by Andrew L. Simon, 1998, <http://historicaltextarchive.com>; despre convertirea lor la mozaism și implicațiile sale, R.Șt.Vergatti, *Populație.Timp.Spațiu.Privire asupra demografiei istorice universale*, Brăila, 2003, p.105-106, despre încercările bizantine de convertire la creștinism, D.Obolensky, *Op.cit.*, p.194-197
 19. V.Spinei, *The Great Migrations in the East and South East of Europe from the Ninth to the Thirteenth Century*, Cluj-Napoca, 2003, p.121-122; N.Iorga, *Chestiunea Dunării*, Iași, 1999, p.158; ultimele opinii legate de prezența maghiară în Levedia, Constantin Zuckerman, *Les Hongrois au pays de Lebedia: Une nouvelle puissance aux confins de Byzance et de la Khazarie ca 836-889*, în *To empolemo Byzantino - Byzantium at War*, Edited by Nicolas Oikonomides, Athens, Institute for Byzantine Studies, 1997
 20. www.hungarian-history.hu/lib/lazar/zar05.htm; despre numărul lor vezi discuția la R.Șt.Vergatti, *Populație.Timp.Spațiu.*, p.106-107; Paul A. Stephenson, *On the need for further studies of medieval Hungary in English*, în *Byzantina et Slavica Cracoviensia III: Byzantium and East Central Europe*, edited by Gunter Prinzing, Maciej Salamon and Paul Stephenson, Krakow, 2001, p.104
 21. V.Spinei, *Relațiile.*, p.54; N.Iorga, *Op.cit.*, p.84-89; Al.A.Bolșacov-Ghimpu, *Op.cit.*, p.115-116; referitor la problema prezenței românilor în Pannonia și în Transilvania există o bibliografie imensă în care se dezbate argumentele rossleriene și cele ale continuității, vezi N.Stoicescu, *O falsă problemă istorică-discontinuitatea poporului român pe teritoriul strămoșesc*, București, 1995: www.hungarian-history.hu/lib/lazar/zar05.htm; despre ultimele discuții, vezi recenzie la Al.Madgearu la András Róna-Tas, *Hungarians and Europe in the Early Middle Ages: An Introduction to Early Hungarian History*. New York: Central European University Press, 1999, recenzie apărută în *The Medieval Review*, The Medieval Institute, Western Michigan University, <http://www.hti.umich.edu>; A.Koestler, *The Thirteenth Tribe*, London, Random House, 1976, p.5 și urm
 22. Theophanes Continuatus, în *Fontes Historiae Daco-Romanae*, București, II, ed.H.Mihăescu, Gh.Ștefan, R.Hîncu, V.Ilieșcu, V.C.Popescu, 1970, p.675, (în continuare *FHDR*, II), Zonaras, în *Fontes Historiae Daco-Romanae*, București, III, ed.Al.Elian, N.Ș.Tanașoca, 1975, p.213 (în continuare *FHDR*, III); despre contextul acestui atac, considerat nejustificat, P.Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier. A Political Study of the Northern Balkans 900-1204*, Cambridge University Press, 2000, p.22, D.Obolensky, *Op.cit.*, p.126-127
 23. D.Gh.Teodor, *Op.cit.*, p.51; acest fapt determină o reconsiderare a politicii bulgare, care începe să-i cultive pe nomazi, încercând să-i folosească ca un factor de presiune suplimentar contra bizantinilor, și pentru a nu fi, la rândul lor, atacați de nomazi, P.Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier*, p.31
 24. V.Spinei, *Moldova în secolele XI - XIV, Chișinău, 1994*, p.175-177
 25. cel mai important izvor la G.Popa-Lisseanu, *Cronica lui Nestor*, traducere și comentarii, în *Izvoarele istoriei românilor*, VIII, București, 1935, p.74-76, traducere reprodusă parțial în *Texte din istoria universală*, București, 1975, p.157-158, alte izvoare, Leon Diaconu, în *FHDR*, II, p.679-697, Kedrenos, în *FHDR*, III, p.137-143, Zonaras, în *FHDR*, III, p.213-219; despre aceste evenimente G.Ostrogorsky, *Op.cit.*, p.292; Gh.Brătianu, *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană*, Iași, 1999, p.227; P.Pavlov, I.Ianev, D.Cain, *Op.cit.*, p.38; S.B.Dașkov, *Dicționar de împărați bizantini*, București, 1999, p.242; D.Gh.Teodor, *Op.cit.*, p.53; P.Diaconu, *Une information de Skylitzes-Cedrenos à la lumière de l'archéologie*, în "RESEE", VII, 1969, 1, p.43-49; A.Andronic, *Români, bulgari, ruși și bizantini la Dunărea de Jos la sfârșitul secolului al X-lea*, în *MA*, I, 1969, p.207-212; D.Obolensky, *Op.cit.*, p.80; Ivan Jordanov, *Preslav în The Economic History of Byzantium: From the Seventh through the Fifteenth Century*, Angeliki E. Laiou - Editor in Chief, Washington, D.C., 2002, II p.667 (în continuare *EHB*); comentarii ample la Stamatina McGrath, *The Battles of Dorostolon (971): Rhetoric and Reality*, în *Peace and War in Byzantium: Essays in Honor of George T. Dennis, S.J.*, 1995, p.152-164; Walter K. Hanak, *The Infamous Svatoslav: Master of Duplicity in War and Peace?*, în *Peace and War in Byzantium: Essays in Honor of George T. Dennis, S.J.*, 1995
 26. acum are loc și cunoscutul episod al închinării unor căpetenii de pe malul stâng al Dunării față de împăratul Ioan I Tzimiskes, *FHDR*, III, p.16-17, vezi comentarii și bibliografie la I.Bica, *Informații cuprinse în izvoarele bizantine referitoare la situația teritoriilor românești nord-dunărene în ultima treime a secolului al X-lea*, în "Argesis", XI, 2002, p.131-135
 27. A.Ruzé, *Ukraines et roumains (IXe-XXe siècle). Rivalités carpatho-pontiques*, Paris-Montreal, 1999 p.33
 28. Tzimiskes reamenajează rapid cetățile dunărene din Dobrogea, P.Diaconu, *Une information de Skylitzes-Cedrenos*, p.49
 29. A.Madgearu, *The restoration of the Byzantine rule on the Danube*, în "RESEE", XXXVII-XXXVIII, 1999-2000, p.16-17; despre istoria acestei theme vezi M.Șesan, *Les thèmes byzantins à l'époque des Comnènes et des Anges (1081-1204)*, în "RESEE", XVI, 1978, 1, p.47-48
 30. despre perioada în care a funcționat această themă vezi principalele opinii în P.Diaconu, *Despre situația politică la Dunărea de Jos în secolul al XII-lea*, în „SCIVA”, 27, 3, 1976, p.294; Al. Andronic, *Op.cit.*, p.212; R.Ciobanu, *Puncte de vedere asupra formațiunilor politice din Dobrogea în sec.XI*, în „Peuce”, II, 1971, p.249, V.Mărculeț, *Asupra funcționării unor guvernatori ai themei Paristrion -Paradunvon din secolul al XI-lea*, în *Românii în Europa medievală*, p.175-197

31. Gh.Brătianu, *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană*, Iași, 1999, p.213;
32. este momentul emiterii unor serii de folliși anonimi, Ph.Grierson, *Op.cit.*, p.21
33. Eric McGeer, *Byzantine Siege Warfare in Theory and Practice*, în *The Medieval City Under Siege*, Boydell & Brewer, 1995, p.123; despre Dunărea ca frontieră, A.Madgearu, *Dunărea în epoca bizantină (secolele X-XII): o frontieră permeabilă*, în „RI”, 10, 1999, 1-2, p. 41-55
34. V.Spinei, *Moldova*, p.60
35. *Ibidem*, p.65
36. S.Musteață, *Moneda bizantină în teritoriile carpato-nistrene în secolele VI-X*, Chișinău, 2014, p.68; o monedă similară s-a găsit și în China, în zona orașului Khotan, de pe “Drumul mătăsii”, Thierry François, Cécile Morrisson, *Sur les monnaies byzantines trouvées en Chine*, “Revue numismatique”, 6e série - Tome 36, 1994, p. 116
37. Pentru situația economică din sec VIII vezi și W.Treadgold, *Op.cit.*, p.407-410
38. C.Preda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato-dunăreană*, în “SCIV”, 23, 1972, 3, 1972, p.410; pus în legătură cu o staționare a flotei bizantine în zonă, Ernest Oberländer-Târnoveanu, “*Barbaricum Apropiat*” – populațiile din Muntenia și Imperiul Bizantin (secolele VI-X) – mărturia numismaticii, în Ialomița, IV, 2003-2004, 357-358
39. I.Dimian, *Câteva descoperiri bizantine pe teritoriul R.P.R.*, în “SCN”, I, 1957, p.197, Ernest Oberländer – Târnoveanu, *La răscruce de vânturi – tranziția de la Antichitate la Evul Mediu timpuriu în zona Porților de Fier ale Dunării – un punct de vedere numismatic*, în “CN”, VIII, 2002, p.147; moneda de la Tiberius III Apsimar este destul de rară, de exemplu în colecția muzeului din Zagreb din peste 2100 de monede bizantine doar una figurează de la amintitul împărat, I. Mirnik, A. Šemrov, *Byzantine coins In The Zagreb Archaeological Museum Numismatic Collection Anastasius I (A.D. 497-518) - Anastasius II (A.D. 713-715)*, “VAMZ”, 3.s., XXX-XXXI129-258 (1997-1998), p.202
40. Șt.Olteanu, *O monedă de la împăratul Bizanțului Nichifor I descoperită la Șirna, jud.Prahova și importanța ei pentru datarea primei faze a culturii „Dridu”*, în „CN”, VIII, 2002, 174-175, E.Oberländer-Târnoveanu, E.M.Constantinescu, *Monede romane târzii și bizantine din colecția Muzeului Județean Buzău*, în *Mousaios*, IV/1, 1994, p.321
41. S.Musteață, *Moneda bizantină*, p.67
42. Idem, *Byzantine finds in the Prut – Nistru Space, dating from 8th-9th centuries*, în *Scripta archaeologica. Miscellanea in honorem septagenarii magistri Ion Ioniță oblata*. Ediderunt: Virgil Mihailescu-Bîrliiba, Cătălin Hriban, Lucian Munteanu, Iași, 2006, p.291
43. E.Oberländer-Târnoveanu, *La monnaie dans l'espace rural byzantin des Balkans orientaux- un essai de synthèse au commencement du XXIe siècle*, în “Peuce”, s.n., I (XIV), 2003, p.350-351, numărul de monede scade pe fondul diminuării drastice a bugetului imperial, de exemplu bugetul lui Constantin V este de 1,94 milioane nomisme față de 3,7 mil de nomisme al lui Heraclius, W.Treadgold, *Op.cit.*, p.412
44. S.Musteață, *Moneda bizantină*, p.78
45. *Ibidem*
46. *Ibidem*
47. D.M.Metcalf, *Coinage in South – Eastern Europe 820 – 1396*, London, 1979, p.11; idem, *The new bronze coinage of Theophilus and the growth of the Balkan Themes*, în “ANSMN”, 10, 1961, p.81-98
48. la fel ca și în nordul Bulgariei, D.M.Metcalf, *Coinage*, p.41-43, Ernest Oberländer – Târnoveanu, “*Barbaricum Apropiat*”, p.361-362
49. C.Preda, *Circulația*, p.410; O.Toropu, *Romanitatea târzie și străromânii în Dacia Traiană sud – carpatică (sec. III – XI)*, Craiova, 1976, p.211; B.Mitrea, în “Dacia”, XXI, 1977, p.381; E.Oberländer-Târnoveanu, *Coins and history. The case of the area of the Iron Gates of the Danube during the 10th-11th centuries*, în “Istros”, X, 2000, p.393
50. Ernest Oberländer – Târnoveanu, *Monedă și societate pe teritoriile de la sud și est de Carpați (secolele VI-XIV)*, Cluj-Napoca, 2003, p.73
51. O.Toropu, Onoriu Stoica, *Monede bizantine decoperite în Oltenia*, în “Drobeta”, I, 1974, p.165
52. B.Mitrea, în „SCIV”, 21, 1970,2, p.345; C.Preda, *Circulația*, p.398; O.Iliescu, *Moneda romano-bizantină pe teritoriul României (326-1327), Cultura bizantină în România. La culture byzantine en Roumanie*, București, 1971, p.185
53. Poenaru – Bordea Gheorghe, Popa Corneliu, *Noi date numismatice privind prezențele bizantine în Câmpia Română în sec. IX – XI, în Ilfov – File de istorie*, București, 1978, p.135
54. C.Preda, *Circulația*, p.412
55. V.Butnaru, *O nouă monedă bizantină de la Gugești (județul Vaslui)*, în „CI”, XII-XIII, 1981-1982, p.170
56. G.Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980, p.88; V.Butnaru, *Op.cit.*, p.169; D.Gh.Teodor, *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în sec. V – XI*, (în continuare Descoperiri), București, 1997, p.96
57. *Corpus Nummorum Moldaviae-III. Monnaies et parures du Musée Départemental “Ștefan cel Mare” de Vaslui* (éd.V.Butnariu), Iași, 2007, p.96
58. D.Gh.Teodor, *Descoperiri*, p.121; Costin C. Kirițescu., *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. I, București, 1997, p.353
59. C.Preda, *Circulația*, p.408; D.Gh.Teodor, *Descoperiri*, p.142
60. G.Coman, *Statornicie, continuitate*, p.284; D.Gh.Teodor, *Descoperiri*, p.171
61. S.Musteață, *Moneda bizantină*, p.81, nota 335
62. *Ibidem*, nota 338
63. D.Gh.Teodor, *Descoperiri*, p.121; Costin C. Kirițescu., *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. I, București, 1997, p.353 (pentru Negrești), G.Coman, *Statornicie, continuitate*, p.284; D.Gh.Teodor, *Descoperiri*, p.171 (pentru Zorleni)
64. Gh.Mănușu-Adameșteanu, E.Popușoi, *Monede bizantine descoperite la est de Carpați*, în “AM”, XXIII-XXIV, 2003, p.353
65. S.Musteață, *Moneda bizantină*, p.83
66. Șt.Olteanu, *Societatea carpato – danubiano – pontică în sec. IV – XI. Structuri demo – economice și social – politice*, București, 1997, p.30-31
67. W.Treadgold, *Op.cit.*, p.475 și urm.
68. E.Oberländer-Târnoveanu, *Coins and history*, p.394
69. S.Musteață, *Moneda bizantină*, p.85
70. *Corpus Nummorum Moldaviae-II. Monnaies et parures du Musée d'Histoire de la Moldavie* (éd.V.Butnariu), Iași, 2001, p.152
71. G.Coman, *Statornicie, continuitate*, p.190; B.Mitrea, în SCIV, 21, 1970, 2, p.346; C.Preda, *Circulația*, p.408; V.Spinei, *Moldova*, p.122; D.Gh.Teodor, *Descoperiri*, p.144
72. Costin C.Kirițescu, *Op.cit.*, p.354; C.Beda, *Descoperiri monetare antice și bizantine în județul Teleorman*, în “CN”, III, 1980, p.141
73. Ernest Oberländer – Târnoveanu, “*Barbaricum Apropiat*”, p.364
74. A.Vâlcu, *Monede bizantine de aur descoperite în Dobrogea*, „Peuce”, VII, s.n., 2009, p.365
75. *Ibidem*
76. S.Musteață, *Moneda bizantină*, p.85
77. *Ibidem*
78. *Ibidem*
79. *Ibidem*, p.87
80. Ernest Oberländer – Târnoveanu, “*Barbaricum Apropiat*”, p.364
81. Gh.Mănușu-Adameșteanu, *Monede bizantine din colecțiile Muzeului Municipiului București.Secolele IX-XIII*, București, 2003, p.238
82. Monedele din aur din sec. VII-VIII mențin conținutul de aur intrisec la cote apropiate între 95,8% și 97,8%, W.A.Oddy, *The Debasement of Provincial Byzantine Gold Coinage from the seventh to ninth centuries*, in *Studies in Byzantine Gold Coinage* (edited by W.Hahn and W.E.Metcalf), „Numismatic Studies”, 18, 1988, p.136
83. M.Salamon, M.Woloszyn, *Byzantine Coins from the 6th and the 7th Century Found in Poland and their East-Central European Context*, XIV International Economic History Congress, Helsinki 2006, Session 30, p.3-4.

VASLUI – 1475, CEA MAI MARE VICTORIE ROMÂNEASCĂ

(2)

Dan RAVARU

Atunci, folosindu-se de aceasta, afurisitul domn la Moldova, care în privința diabolice viclenii și răutăți întrece pe însuși diavolul și care în urma izbânzilor câștigate asupra hanilor tătărăști de la Kipciac și ungarilor și a muntenilor, petrecea în siguranță și pretindea a fi neatârnat și desfășurând scopuri de necredință și vrăjmășie, lovi pe acei soldați oboșiți și nepăsători, dedați jafurilor încât cea mai mare parte din ei bău acolo din paharul muceniciei și mulți viteji pieiră în luptă. Plin de durere pentru această nenorocire, pașa abia putu scăpa el singur din periculoasa prăpastie” („Cronici turcești”, p. 210). Inexactitățile sunt atât de evidente, încât este inutil să le mai subliniem.

O relatare din Ragusa (actualmente Dubrovnik, în Croația) din martie 1475, spune că „pașa Romaniei, care trecuse prin Valahia Mare cu o oaste numeroasă spre Moldova, după cum ni se raportează prin mai mulți vorbitori, a suferit o gravă înfrângere de la Ștefan, voievodul Moldovei, ucigându-i o sumă de oameni cei mai de preț și pe mulți alții prinzându-i” (Iorga, p. 290).

Am arătat mai sus atitudinea necinstită a lui Matei Corvin și amendarea sa de către istoricii contemporani. În acest context era necesar un apărător, pe care l-a găsit în persoana lui Ioachim Cureus, citat de Gheorge Șincai: „Se bagă vină craiului Matiaș de istoricii leșești, că, scriind în toată Europa și mai ales în Italia, pretutindena s-a fălțit că din orânduiala lui și de către supusul lui s-au biruit turcii. Totuși se știe că în oastea românească partea cea mai mare a fost din unguri și pentru Ștefan se sfădeau polonul și ungurul al cărui supus să fie”. Autorul respectiv calcă în mod conștient adevărul în picioare, toți istoricii menționează cifre de 1.800 (cu totul accidental 2.800) de unguri la Vaslui, în condițiile în care Ștefan avea 40.000 de moldoveni și 5.000 de transilvăneni, posibil și 2.000 de polonezi.

Lizica Papoiu, într-o comunicare ținută la Vaslui în cadrul unei sesiuni de comunicări științifice din 1975, semnaleză și ea amintirea bătăliei de la Vaslui în lucrări apărute în secolele XVI-XVII. Este citat mai întâi Joannes Leunclavius (Läwenklau), savant german care a trăit între 1533 și 1593. Iată cum descrie cele întâmplate la Vaslui în 1475: „... Soliman, a cărui jonică dorință era să cucerească cetatea Iscodore (Shkodra) neîmplinindu-se, își aduse ostașii înapoi și apoi este trimis la Moldova. I se opune voievodul Moldovei cu oamenii săi. Întâlnindu-se, lupta dintre ei este foarte înverșunată. E adevărat că o parte din ostașii turci i-a alungat ușor, fiind osteniți după lupta de la Cetatea Shkodrei, altă parte, chiar din cei care au înaintat în Moldova, a fost surprinsă de frigul puternic ce era în acele locuri, astfel că în sufletele lor nu prea mai era bucuria de a lupta. Cu prea puțin curaj s-au arătat dușmanilor și astfel au fost loviți și străpunși de voievodul moldovean” (p. 78). Este semnalat de autoarea noastră și iezuitul Philippus Brietius care într-o lucrare apărută în 1696 are și el în atenție Vasluiul. El subliniază că în 1475 raporturile turco-moldovenești se modifică favorabil Moldovei, mai precis în favoarea lui Ștefan, prin faptul că turcii „toți au fost uciși sau răniți, 4 pașale au căzut, au fost luat 100 de steaguri. Și pentru cei fără grația lui Dumnezeu, a urmat și lipsa de pâine și apă” (p. 79). Brietius sancționează și pretenția lui Matei de a i se atribui victoria. Deși scrierile sunt rare, sărace, la români, trăirea sufletească a fost desigur la cele mai înalte cote. Grigore Ureche prezintă sărbătorirea evenimentului: „Și dacă s-au întorsu la scaunul său, la Suceava, cu mare poahvală și biruință, de la însuși Dumnezeu de sus, ieșindu-i înainte mitropolitul și cu toți preoții, aducând Sfânta Evanghelie și cinstita cruce, în mâinile sale, ca înaintea unui împărat și biruitor de limbi păgâne, și l-au blagoslovit. Atunci mare bucurie

au fost tuturor domnilor și eroilor de prin prejur de biruința ce au făcut Ștefan Vodă” (Gr. Ureche, p. 93). Peste veacuri, Nicolae Iorga scria: „În ziua aceea de marți, a desăvârșitei biruințe – cea mai mare din viața lui Ștefan și asupra celui mai puternic dușman – și miercuri, și joi, pâcuri de vânători se ținură în urma dușmanilor. Mlaștinile îi înghițeau, pădurile îi prindeau în brațele lor negre, dându-i în puterea românilor, gheața râurilor se sfărâma, prăbușindu-i în adâncimi. Secerișul de iarnă al trupurilor urma ziua și noaptea” (Iorga, p. 131).

O adevărată cronică a evenimentelor o constituie scrisoarea adresată de Ștefan principilor Europei, al cărei text merită să fie cunoscut în întregime:

„Prea luminaților, prea puternicilor și aleși domni a toată creștinătatea, cărora va fi arătată această scrisoare a noastră, sau va fi auzită,

Noi Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, cu prietenie mă închin vouă tuturor, cărora vă scriu și vă doresc tot binele și vă spun domniilor voastre că necredinciosul sultan al turcilor a fost și este de multă vreme prigonitorul întregii creștinătăți, care în fiecare zi se gândește cum ar putea supune și nimici această creștinătate. De aceea, facem cunoscut domniilor voastre că pe la sărbătoarea

Bobotezei, sultanul a trimis contra noastră oastea sa de 120.000 de ostași al cărei comandant era Soliman pașa, beglerbegul, dânsul fiind cu toți ostașii păgâni și Asan beg, și Ali beg și Skender beg și Piri beg fiul lui Isac beg, cu toată puterea lui de ieniceri. Aceștia toți erau căpitanii mari cu oștile lor. Auzind și văzând noi acestea am luat sabia în mâini și cu ajutorul Domnului nostru Atotputernic am mers împotriva dușmanilor creștinătății și i-am biruit, și i-am călcat în picioare, și pe toți i-am trecut prin ascuțișul săbiei noastre, pentru care lucru dăm laudă Dumnezeului nostru. Auzind aceasta împăratul cel păgân voiește să se răzbune și voiește să vină în luna mai cu capul său și cu toată puterea sa împotriva noastră, ca să supui țara aceasta, poartă a creștinătății, deci țara noastră va fi pierdută, ferească Dumnezeu! Atunci toată creștinătatea cade în primejdie. De aceea ne rugăm la Domniile voastre să ne trimiteți ajutor pe căpitanii Domniilor voastre, împotriva dușmanilor creștinătății, până mai este vreme, căci turcul are acum mulți potrivnici și în toate părțile are de luptat cu oameni ce stau asupra lui cu sabia în mână. Din partea noastră noi făgăduim, pe credința noastră creștinească, și cu jurământ că vom sta în picioare și vom lupta până la moarte, noi cu capul nostru, pentru credința creștină. Așa că faceți și domniile voastre, pe apă și pe uscat, după ce noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, i-am tăiat mâna cea dreaptă. Deci fiți gata, fără întârziere.

Data la Suceava, în ziua de Sfântul Paul, în luna ianuarie 20, anul Domnului 1475. Ștefan voievod domnul Țării Moldovei”.

La 31 martie 1475, la rândul său, papa Sixt al IV-lea îi scria lui Ștefan cel Mare: „Lăudăm sfânta și dreapta ta voie... Faptele tale contra turcilor păgâni au adus atâta celebritate numelui tău încât toată lumea vorbește despre tine și în unanimitate ești foarte lăudat”.

Cercetătorii Dan Căpățână, Sergiu Iosipescu și Mihail Zaharide au prezentat, în cadrul amintitei sesiuni științifice de la Vaslui din 1975, un studiu privind conjunctura internațională și ecourile stărnite de lupta de la Vaslui în lumea medievală. Privind ansamblul relațiilor dintre Europa și Imperiul otoman în expansiune, autorii subliniază faptul că marile puteri ale timpului au suferit dezastru militare la Nicopole și Varna, opoziția permanentă față de turci revenind apoi micilor popoare din răsăritul Europei. Acestea au avut resurse de vitejie și voință și, în plus, au beneficiat de existența unor conducători charismatici, între care sunt amintiți lăncu de Hunedoara, Gjorgj Kastriot, Vlad Țepeș. Dar „Ștefan cel Mare este cel care preia până dincolo de sfârșitul veacului steagul luptei antiotomane” (p. 90). Este reamintită întâlnirea dintre Ștefan cel Mare și Paolo Ognibene, în noiembrie 1474, și stabilirea cu această ocazie a unor coordonate de politici internaționale, ale căror comandamente mergeau din apusul Europei până în centrul Asiei. Ștefan, dovadă sunt documentele diplomatice, îndeamnă la unire și colaborare, dar conjunctura internațională era departe de posibilitatea punerii în practică a acestor generoase solicitări. În apusul Europei se încercau când reuniuni de state, când dezmembrarea unor mari, iar Italia era dezmembrată din toate punctele de vedere. Ungaria manifesta un fast renascentist exterior, iar militar se încurcase într-o serie de conflicte din Cehia. Astfel a fost imposibil ca victoria de la Vaslui, o ocazie aproape unică, să fie exploatăată cum se cuvine. În schimb, prestigiul lui Ștefan este acceptat aproape fără rezerve. Trecând peste relatările contemporane marelui voievod, cercetătorii se cantonează asupra modului în care s-a conservat amintirea lui Ștefan în mari dicționare apărute mai târziu. Primul dicționar istoric din Europa este datorat abatelui Moresi și a cunoscut mai multe ediții, începând din 1673. „Ediția din 1717 a dicționarului lui Moresi, intitulată „Le grand dictionnaire historique ou le melange curieux de l’histoire sacrée et profane”, apărută în trei volume la Amsterdam, Haga și Utrecht, înfățișează la rândul ei astfel capitolul din istoria Moldovei ce ne interesează: «țara a avut odinioară prinți independenți. Baiazid al II-lea a cucerit Basarabia (denumire inițială pentru sudul Moldovei) în 1486.

Puțin timp după aceasta un guvernator al Moldovei, numit Ștefan, pe care unii îl socotesc un soldat norocos, a luat domnia și a învins pe tătari, pe turci și pe polonezi. Urmașii săi au fost puțin norocoși». Tot în același dicționar, în aceeași ediție, apare un articol special, consacrat lui Ștefan cel Mare numai: „Ștefan Voievod sau palatin al Valahiei și Moldovei, a trăit la sfârșitul celui de al XV-lea secol și la începutul celui următor. Este celebru prin victoriile repurtate asupra lui Mehmet, împăratul turcilor, a lui Matei, regele Ungariei, a lui Albert, regele Poloniei și asupra tătarilor. A murit în 1504”. Desigur, apar unele erori, ceea ce este scuzabil pentru secolul al XVIII-lea, ce să mai spunem că în zilele noastre un înalt demnitar NATO spunea „aici la Budapesta, capitala României?”. Într-o lucrare a unui mare erudit, Du Cange, din aceeași perioadă, apare o scurtă însemnare: „anul 1475... Ștefan voievodul Valahiei cu 30.000 de oșteni ai săi a nimicit 100.000 de turci”. Fără îndoială, este vorba de bătălia de la Vaslui.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, egumenul ctitoriei ștefanieni a Putnei, Vartolomei Măzăreanu, realiza o evocare de o deplină căldură sufletească a bătăliei de la Vaslui, care ar merita înscrisă în locul în care s-a desfășurat aceasta: „când în toată liniștea ne bucuram de milostiva și înțeleapta chivernisire a viteazului nostru domn, iată cea groaznică fiară, împărăția turcească, asupra noastră năvălește. Acum trecuse Dunărea și în pământ cu sânge ne amesteca și cu cât mai slabi ne găsea cu atât mai cumplit ne zdrobea. Spaima inimile tuturor înghețase, cutremurul mare pe toți surprinsese și era potop de obște, o tăcere surdă în toată țara... Ștefan purcede cu toți ai săi, întâmpină pe vrăjmași, lovesc fiara, o sperie, o rănesc – ne mântuim. Cine ar putea crede auziturilor, de nu așa s-ar fi întâmplat, că o țară mică ca aceasta ar fi putut birui cea împărăție, care peste multe scaune răsturnate puterea sa a întărit? Nu se poate asemăna biruința aceasta cu cele mai strălucite izbânzi”.

LOCUL BĂTĂLIEI. Această problemă a fost mult dezbătută în trecut, la origine fiind o inexactitate din Letopisețul lui Grigore Ureche, interpretarea eronată a unor texte străine, toate acestea având influență asupra unor pagini din tinerete ale lui A. D. Xenopol și Nicolae Iorga. Deși din majoritatea descrierilor reiese foarte clar că bătălia s-a desfășurat la sud de Vaslui, considerentele menționate mai sus, la care s-au adăugat elemente folclorice dar, în primul rând, unele orgolii locale, încă se mai pune întrebarea, la Vaslui în primul rând, dacă evenimentele din 1475 s-au petrecut la sud sau la nord de oraș. Foarte probabil din aceste considerente prof. Constantin Cihodaru a prezentat la sesiunea de comunicări de la Vaslui un studiu despre topografia luptei de la Vaslui. Vom urma linia de cercetare a profesorului ieșean, strict în ceea ce privește locul de desfășurare a bătăliei, îmbogățind datele cu rezultatele altor cercetători.

Cele mai vechi știri cuprinse în „Letopisețul anonim al Moldovei” amintesc de Vaslui în contextul descrierii bătăliei, fără a preciza poziția în raport cu acesta. La fel, scrierile istorice, cronicile derivate din acestea localizează vag „lângă Vaslui”. Problemele apar odată cu „Cronica moldo-germană”, expresia „wenig Basloy” fiind tradusă diferentiat: „lângă Vaslui”, dar și „puțin mai jos de Vaslui”. De aici se pare că au putut să ia naștere confuziile. C. Cihodaru trece în continuare în revistă și alte cronici sau documente de epocă, luate în considerație din acest punct de vedere. Cronicile turcești se străduiesc să justifice înfrângerea lui Soliman datorită vremii, nu sunt interesate de poziții, de amplasarea trupelor. Scrisorile de la Buda și de la Turda sunt mult mai bogate în prezentarea unor fapte concrete și descrieri, la fel ca la Dlugosz, este descris relieful în general, dar nu sunt precizate locurile de amplasare a trupelor. Analele venețiene, pe lângă descrierea pădurilor mocirloase, aduc o notă de oarecare localizare, arătând că lupta s-a dat la un pod. Iacob Unrest amintește și el de valea îngustă dintre două dealuri, de mocirlă, și face o precizare în

timp, amintind de Bobotează. Felix Petancius, secretarul regelui Vladislav al Ungariei, amintind de Vaslui, subliniază faptul că aici a bătut domnul Moldovei pe beilergbegul Soliman al României (Rumeliei).

Posibilitățile de localizare încep de la Dlugosz, care afară de descrierile generale prezente și în alte lucrări, se referă direct la toponimele relaționate cu pozițiile militare. Lupta s-a dat între mlaștina Racovăț și râul Bârlad și a durat trei zile. De la Dlugosz, știrile au trecut la alți cronicari polonezi, dar și la Ureche. Strykowski ia și el informațiile de la Dlugosz, trece însă la o sută de ani distanță pe lângă locul bătăliei, mai vede încă trei movile sub care fuseseră îngropați morții și trei mari cruci de piatră, în memoria acestora. Cronicarul Grigore Ureche a combinat datele din letopisețul anonim de la curtea lui Ștefan cu date preluate de la Bielski. În privința locului de desfășurare a luptelor, Grigore Ureche, la fel ca în cronică moldo-germană, susține că ele au avut loc „mai sus de Vaslui”, de aceea C. Cihodaru presupune un letopiseț moldovenesc necunoscut și dispărut drept sursă comună de documentare.

În raport cu localizarea, istoricii s-au despărțit în trecut în două tabere. Cei dintâi susțin că lupta a avut loc la 14 km nord de Vaslui, la Căntălărești, la Podul Înalt de acolo, și, pentru a justifica denumirile, considerau, ca A. D. Nexopol, că pârâul de sub pod s-ar fi numit în vechime Racovăț. Dar nu se aduce nici un argument în acest sens, apa de aici – mai mult secată – se cheamă acum pârâul Hanului. Pe aceeași linie se situează Ilie Minea și Andrei Rădulescu. Cealaltă părere – lupta la sud – a fost expusă mai întâi, cu documentarea de rigoare, de Ion Ursu, la care se aliază și alți cercetători, care la început au privit altfel lucrurile, cum a fost Radu Rosetti. Între ei au loc dispute în privința stabilirii cu exactitate a locului, la confluența Racova-Bârlad sau pe râul Lipovăț. Pentru stabilirea adevărului, profesorul Cihodaru propune o analiză foarte atentă a elementelor din relatări – dealuri, mlaștini, movile – dar și a elementelor de toponimie locală. Reperul principal al lui Ureche era Podul Înalt de la Căntălărești. Dar, la sud de Vaslui se găseau mai multe poduri, datorită configurației terenului și faptului că „drumul cel mare”, de pe valea Bârladului, s-a mutat de pe un mal pe celălalt. Este amintit și faptul că la sud de Vaslui exista toponimul „La Poduri”. Bazându-se pe studiul hotarnicilor și al altor documente, autorul amintește de podul de peste Vasluiet, de peste Vasluiul bătrân și podul Hatmanului (Miclescu). Între proprietarii satului Tătărășii, învecinat cu moșia târgului Vaslui, s-a aflat și Gavril Hatmanul, pe numele său Coci, frate cu Vasile Lupu. Probabil a avut moșii și la Căntălărești, unde a reconstruit podul care este inscripționat cu numele său și al soției, Liliana. El a reconstruit însă și Podul Înalt de la Vaslui, de aici confuziile. Dar considerăm necesar un lung citat din studiul profesorului ca să înțelegem mai bine de unde au plecat confuziile amintite mai sus: „Iată că acum versiunea deosebită din Cronică lui Ureche privind lupta din 10 ianuarie 1475 se lămurește. Cronicarul știa că lupta în cauză s-a dat lângă un pod reconstruit de Gavril hatmanul, dar nu avea cunoștință că acesta reconstruise două poduri vechi, ambele legate în tradiția păstrată de persoana lui Ștefan cel Mare. Nu știa anume despre podul de la confluența Racovei cu Bârladul, care într-adevăr este podul lângă care s-a produs principala înclăștare din ziua de 10 ianuarie 1475, și de aceea a scris că lupta a avut loc «din sus de Vaslui», la podul știut de el. Identificarea adevăratului pod lângă care s-a dat lupta rămâne un bun câștigat pentru cercetarea noastră” (p. 31). C. Cihodaru demonstrează convingător, dacă mai era nevoie, că în această zonă predominau net pădurile și mlaștinile. Aproape cinematografic reconstituie pozițiile oștirilor și ale celor care vor lupta efectiv, urmărind cu acribie toponimele. Analizează astfel Rediul lui Vodă și respinge ipoteza că acolo ar fi fost punctul de comandă al lui Ștefan, crede că acesta a fost situat la Movila lui Vodă de pe culmea dealului Timofeiul. Cihodaru, plecând de la urmele unui vechi cimitir, crede că morții în luptă au fost înmormântați pe locul numit acum „grindul Călugărițelor”.

În cercetările sale în zonă și în încercarea de a reconstitui tabloul desfășurării bătăliei de la Vaslui, Cihodaru amintește cu aprecieri deosebite broșura colonelului Popovici, pe care noi am prezentat-o anterior.

Tot privitor la localizarea bătăliei, s-a pus problema lipsei unor materiale arheologice concludente. Mai întâi, broșura colonelului Popovici este cea care pune în discuție această problemă și aduce parțial dovezi în sens pozitiv. La 3 km sud de Vaslui, căpitanul Lavric a descoperit mai multe vechi oseminte omenești. La rândul său, autorul a găsit și el oseminte vechi la circa un kilometru sud-est de gara Vaslui, într-un număr foarte mare, un adevărat cimitir. Scheletele prezintă adevărate curiozități: unora le lipsea o mână, altora un picior, unul era fără cap și avea o săgeată în trup.

Despre alte descoperiri arheologice din zonă aflăm dintr-un studiu semnat de lt.col. Constantin Toderășcu și Victor Eskenary, autorii fiind și ei preocupați de stabilirea indubitabilă a locului bătăliei. Observațiile sunt făcute pe baza unui raport trimis Serviciului istoric al Marelui Stat Major în 1933. El a fost făcut în urma unor săpături de amenajare la grădina de zarzavat a regimentului Racova VII, Constantin Prezan, nr. 25. S-au găsit nenumărate schelete, toate prezentând urme de violență, un adevărat cimitir militar. Câteva urme de ziduri păreau a fi vestigiile unei bisericuțe de cimitir.

Desfășurarea bătăliei la sud de Vaslui este un bun câștigat, care se bazează pe informații de neclintit. Comuna Ștefan cel Mare a primit acest nume datorită confuziilor legate de Podul Înalt. Satul de centru care dă numele comunei a fost înființat după războiul din 1877 de luptători împrietăriți și s-a numit inițial „Dealul Bârladului”. Podul Înalt datează din 1636, iar numele satului în care se află, Căntălărești, provine de la Canțâr, numele proprietarului său în timpul lui Ștefan cel Mare, povestea cu cancelaria ține de folclor, de creația populară. Este impresionant faptul că local circulă frumoase legende despre Ștefan cel Mare, iar persoana voievodului este onorată cu o sărbătorire anuală, ceea ce ar fi bine să se întâmple în toate comunele din România. Să nu confundăm însă farmecul legendei care nu întotdeauna are o legătură cu istoria și să evităm afirmațiile nefondate, care uneori se exprimă în cadrul unor acțiuni oficiale.

Bibliografie

- Comunicări și referate științifice susținute cu ocazia aniversării a 500 de ani de la victoria de la Podul Înalt – Vaslui
- *Cronicile slavo-române din secolele XV-XVI*, București, 1959
- *Cronici turcești privind Țările Române*, vol. I, București, 1966
- Cupșa, Ioan, *Bătălia de la Vaslui*, București, 1975
- Gorovei, Ștefan S., Szekely, Maria Magdalena, **Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare**, Sfânta Mănăstire Putna, 2005
- Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor*, II, București, 1976
- Iorga, Nicolae, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, București, 1985
- Grigoraș, Nicolae, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Iași, 1982
- Neagoe, Manole, *Ștefan cel Mare și Sfânt, domn al Moldovei*, Iași, 2010
- Papacostea, Șerban, *Ștefan cel Mare, domn al Moldovei (1457-1504)*, București, 1970
- Popovici, Vasile, *Bătălia de la Ravoca – Vaslui*, Vaslui, 1942
- *Ștefan cel Mare și Sfânt. 1504-2004. Portret în istorie*, Sfânta Mănăstire Putna, 2003
- Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. II, București, 1986
- Ureche, Grigore, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1955

Istoria ieroglifică

Modernitatea capodoperei cantemiriene

- urmare din pagina 1 -

Își întemeiază propria familie, căsătorindu-se cu Casandra (1699), fiica răposatului domn valah Șerban Cantacuzino (1678-1688), prieten cu Cantemireștii, unchi al lui Constantin Brâncoveanu, ce i-a devenit urmaș la domnie (1688-1714). Cu Casandra a avut mai mulți copii: Maria (1700-1757), Smaragda (1701-1720), Matei (1703-1771), Constantin (1705-1747), Șerban (1706-1780) și Antioh (1708-1744). Casandra moare la 11 mai 1713, în Rusia, iar Dimitrie Cantemir se recăsătorește cu prințesa de origine rusă Anastasia Trubețkoi (1719) cu care a avut o unică fiică, Smaragda-Ekaterina (1720-1761).

Dintre copiii săi, cel care va dovedi o anume valoare creatoare este Antioh, fost ofițer într-un regiment de gardă, apoi ambasador al Rusiei, la Londra și Paris, unde a dus o viață selectă, cu preocupări literar-filosofice, fiind autorul a zece satire scrise în limba rusă.

2

O privire retrospectiv-selectivă asupra celor cincizeci de ani de viață ai lui Dimitrie Cantemir o considerăm necesară.

Chiar în anul nașterii sale, se tipărește la Kiev, *Psaltirea în versuri* a mitropolitului Dosoftei al Moldovei, prima operă versificată în limba română, iar sinodul de la Iernut al bisericii reformate condamnă cartezianismul.

În anul următor, bisericile românești din Transilvania au intrat sub jurisdicția episcopatului calvin. Miron Costin dă la prescrist, în Iași, letopisețul său (1675). Spătarul Nicolae Milescu, zis Cârnu, face o călătorie în China în calitate de trimis al țarului Rusiei (1675-1678), întocmind ulterior raportul oficial, precum și două lucrări: călătoria propriu-zisă și descrierea Chinei. Este introdusă limba română în bisericile ortodoxe din principatele române. Asediul Vienei (1683). Miron Costin scrie capodopera sa *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor* (1685). Domnia lui Șerban Cantacuzino în Țara Românească (1678-1688). Schimbări de domni în Țara Moldovei: Gh. Duca (1678-1683), Ștefan Petriceicu (1683-1684), Dumitrașco Cantacuzino (1684-1685), Constantin Cantemir (1685-1693). Principele Transilvaniei este silit să accepte protecția Imperiului habsburgic (1688). Se termină tipărirea *Bibliei* în limba română (1688). Moare Șerban Cantacuzino, prietenul Cantemireștilor (1688) și începe domnia nepotului acestuia Constantin Brâncoveanu în Țara Românească (1688-1714). Campania lui Ioan Sobieski, regele Poloniei, în Moldova; decapitarea lui Miron și Velicico Costin din porunca lui Constantin Cantemir; *Diploma leopoldină* prin care Principatul Transilvaniei este subordonat direct împăratului habsburgic și recunoașterea de drepturi politice numai pentru trei națiuni – sași, secui, maghiari (1691). Academia de la „Sfântul Sava” din București (1694-1695). Acceptarea unirii cu Roma a bisericii ortodoxe din Transilvania (1695). Apare la Iași *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*, de Dimitrie Cantemir (1698). Stolnicul Constantin Cantacuzino publică la Veneția prima hartă a Țării Românești și lucrează la întâia istorie a tuturor românilor concepută în spirit modern; reforma fiscală a lui Antioh Cantemir în Moldova; Antim Ivireanu scoate la Snagov *Floarea darurilor*

(1700). Dimitrie Cantemir scrie *Istoria ieroglifică* (1704-1705). A doua domnie a lui Dimitrie Cantemir în Moldova (1710-1711). Bătălia de la Stănilești; începutul domniilor fanariote în Moldova (1711). Dimitrie Cantemir este ales membru al Academiei din Berlin, cel dintâi român membru al unei academii de științe; conflictul lui Constantin Brâncoveanu cu boierii Cantacuzini, mazierea și decapitarea acestuia (1714). Dimitrie Cantemir scrie *Incrementa atque decrementa aulae othomanicae* (1716), cea mai celebră operă științifică a sa și a culturii române vechi, tradusă în engleză (1745, 1756), franceză (1743) și germană (1745). În același an termină *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae* însoțită de o hartă, carte apărută în versiune germană (1769, 1711) și rusă (1789). Un an mai târziu, scrie *Vita Constantini Cantemyrii cognomenta venis*, întâia biografie istorică datorată unui român, și începe *Hronicul vechimei a romano-moldovlahilor*, sinteză de istorie a tuturor românilor, folosind 150 de izvoare (1717). Este instaurată domnia fanariotă în Țara Românească (1716). Banatul și Oltenia trec sub stăpânire habsburgică (1718). Dimitrie Cantemir se mută la Petersburg și este numit membru al Senatului rus și consilier intim al țarului Petru I (1721). Participă la campania rusă în Caucaz, se îmbolnăvește și se întoarce la Petersburg (1722).

3

Istoria ieroglifică, lucrare literară satirico-politică de dimensiunile și compoziția unui roman, cu personaje din lumea animală, este o alegorie cu caracter istoric și autobiografic scrisă în cursul a doi-trei ani, între 1703-1705. Cei ce s-au ocupat de datarea lucrării (N. Iorga, I. Minea, P. P. Panaitescu, C. Măciucă, Manuela Tănăsescu, Nicolae Stoicescu, Dragoș Moldoveanu ș.a.), dar și de exegeza ei, o mai numesc eseu filosofic, manual politic și social. Cu ea „se pun bazele tuturor genurilor literare” (G. Nițu).

Titlul ei original, după manuscrisul olograf, este pilduitor: *Istoria ieroglifică în douăsprezece părți împărțită cu 760 de sentenții frumos împodobită, la începătură de scară a numerelor dezvoltătoare, iar la sfârșit cu a numerelor streine tâlcuitoare*, iar punctul de plecare poate să fie *Se Roman de Renart*, fie *Istoria secretă* a lui Procopios din Cesareea, fie *Etiopicele* lui Heliodor (în cazul acestuia din urmă, în fondul Bibliotecii Academiei Române se păstrează nouă manuscrise fără numele traducătorilor, datând din secolul al XVIII-lea, altele patru din secolul al XIX-lea, iar unica tipărire din 1970).

Prin scrierea *Istoriei ieroglifice*, Dimitrie Cantemir a urmărit patru scopuri: dezvoltarea faptelor caselor domnești și boierești ale vremii, deprinderea stilului retoric, îmbogățirea limbii și a fondului gnomic românesc cu „sentenții”.

Opera sa a rămas în manuscris, până la 1883, din cauză că pe lângă demascarea intrigilor și fărâdelegilor domnești și boierești țesute în jurul perechii de familii Cantemir-Brâncoveanu, ea conține atacuri vitriolante la adresa conducătorilor Imperiului otoman. Dar, ca și în cazul epopeii eroi-comice *Țiganiada*

a lui Ioan Budai-Deleanu, care a așteptat trei sferturi de veac intrarea în lume (parțial și peste un secol, integral), contând ca performanță cu titlu de inventar, la fel *Istoria ieroglifică* și-a făcut drumul în lumea intelectuală la aproape două secole de la scrierea ei. De altfel, manuscrisul a fost dăruit arhivelor moscovite de o rudă a mamei lui D. Cantemir, la 1783. În aproape o sută de ani, în 1878, Academia Română l-a delegat pe Gr. Tocilescu la Moscova pentru a copia manuscrisul (41 coli a câte 16 pagini, respectiv 633 pagini) în vederea editării lui (1883). Întâia ediție științifică, datorată lui P. P. Panaitescu și I. Verdeș (1965), a fost urmată de o alta, prefațată de Virgil Cândea, cu studiu introductiv și aparat critic de Nicolae Stoicescu, iar textul stabilit de Stela Toma (1973). Între acestea s-au aplecat asupra textului în ediții fără aură științifică Em. Grigoraș (1926) și I. Vartician (1957).

Edițiile acestea ale *Istoriei ieroglifice*, oricât de științifice ar fi, „păcătuiesc” în ultimă instanță de lipsa de aderență la marele public.

În fond, subiectul „istoriei” cantemiriene este de o savoare aparte. Cuprinsul ei a fost povestit și răspovestit (în rezumat) de N. Iorga, I. Minea, G. Pascu, P. P. Panaitescu ș.a.

Lucrarea debutează cu prezentarea adunării boierimii moldo-vlahe dintr-un sat de lângă Adrianopol, în 1703, pentru alegerea unui nou domn al Moldovei, cu care prilej sunt prezentați principalii artizani ai națiunii și care țin discursuri, poartă discuții, țin intrigi. Așa facem cunoștință cu *Struțocămila* (Mihai Racoviță) susținută de Corb (C. Brâncoveanu) și jigăniei (boierii moldoveni) împotriva Inorogului (Dimitrie Cantemir). Apar în scenă Șoimul (Toma Cantacuzino), Hamleonul (Scarlat Ruset) precum și alte asemenea personaje a cărei „scară” a operei îi dezvăluie pe rând: *Leul* – partea moldovenească, *Vulturul* – partea muntenească, *Pardosul* – lordachi vornic, *Ursul* – Vasile vornicul, *Lupul* – Bogdan hatmanul, *Brehancea* – Constantin Stolnicul ș.a.m.d. În afară de numele de mamifere și păsări, D. Cantemir introduce, în cursul povestirii sale cu tâlc, expresii artistice proprii: *părintele planetelor* – Soarele, *căpuși pline de sânge* – pungi pline de bani, *vulturul ceresc* – Dumnezeu tatăl, *taurul ceresc* – Dumnezeu fiul, *lut galbăn* – aur, galbeni ș.a.m.d.

Fără această „scară a numerelor și cuvintelor ieroglificești tâlcuitoare”, precum și a „scării a numerelor și cuvintelor streine tâlcuitoare”, cartea lui Dimitrie Cantemir ar rămâne în limitele unor enigme greu de deslușit. Concomitent, trebuie invocată și faptul că, în pragul noului mileniu, la aproape trei secole de la scrierea *Istoriei ieroglifice*, aceasta ar rămâne doar o scriere de referință pentru inițiați, dacă încercarea de modernizare a limbajului – așa cum, în alte țări, s-a procedat cu opere la fel de prețioase pentru culturile naționale respective – nu ar fi îndreptățită. Orice imputație în acest sens, cade în ridicol. În fond, nu este alterat conținutul. Dimpotrivă, este evidențiat prin aducerea în contemporaneitate cu mijloacele lingvistice la nivelul uzului limbii române moderne, păstrându-i-se volubilitatea, fluenta și bogăția de imagini într-o altă croială, din același material.

Încercarea editării *Istoriei ieroglifice* prin modernizarea expresiei lingvistice constituie un pionierat românesc în acest sens al unui text clasat ca fiind al literaturii naționale vechi și cu circulație restrânsă printre specialiștii în domeniu.

4

Cât privește simbolistica cantemiriană, decodificarea ei ne ajută, în plus față de acele supoziții spuse deja de cercetătorii operei în cauză și confirmate ca atare, la o lărgire a imaginii spiritualității orientale în lumea noastră europeană.

Astfel, cele două componente ale națiunii române (românității), pe de o parte, *valahii* („Pasire – tot niamul muntenesc”), și, pe de alta, *moldovenii* („Jiganie – tot niamul moldovenesc”), reprezintă entități deosebite comportamentale, în fruntea lor fiind *Vulturul* și, respectiv, *Leul*, dar unitare în esență.

Păsările erau considerate mesageri ai zeilor, iar aripele lor – manifestări ale puterii spiritului. Zborul extatic, al ascensiunii în spirit l-au primit Pitagora sau Mahomed în somn. Păsările sunt

îngerii, iar limba lor e solară. Dar ușurința păsării în a se deplasa în univers are adesea aspect negativ, fiind instabile, lipsite de coerență și metodă, simbolizând haosul când își distruge cuibul și prevestește dezordine în comunitate. Aceasta, credem noi, că este și motivația pentru care Dimitrie Cantemir a atribuit valahilor calitatea de păsări.

Animalele, în schimb, sunt arhetipul straturilor profunde ale instinctului și inconștientului, simboluri ale energiilor cosmice, precum sunt semnele zodiacale având legături cu cele trei niveluri ale universului: infern, pământ și cer. Animalul este fiara care zace în noi, lighioana/jigania. Ele corespund unor categorii simbolice mai mult decât alegorice, o materializare a propriilor complexe psihice. Animalele terestre, totuși, sunt stabile în principiu.

Bestiarul lui Dimitrie Cantemir este compus și din animale fantastice, omologate în mitologiile lumii, dar și din cele inventate de autor.

Inorogul, de pildă, cunoscut sub numele de licron sau unicorn, este considerat, în evul mediu, simbol al fastului și purității, al puterii. În Orientul îndepărtat, reprezenta emblema regală. (Ducipal, calul lui Alexandru Macedon, era inorog.) Inorogul, prin cornul lui unic, simbolizează raza solară, revelația divină (sabia lui Dumnezeu), săgeata spirituală sau pătrunderea divinului în creatură. Dimitrie Cantemir și-a atribuit rolul de inorog mereu în conflict cu cei din jur, dar și cu sine însuși, care, în Orient, este legat de al treilea ochi și de atingerea stării de Nirvana, iar, în Occident, la hermetici arată calea pentru dobândirea aurului filosofal.

Animalele inventate de autor: *Coracopardalis*, *Pardos făcut Corb* (Neculai, feciorul lui lordachi Ruset), *Monochereleopardalis* (Constantin Cantemir vodă), *Struțocămila* (Mihai Racoviță) ș.a. reprezintă imaginația satirică a lui Dimitrie Cantemir, viziunea portretistică în care i-a văzut pe eroii săi, dintre care se remarcă doar tatăl său, singurul personaj pozitiv în această lume plină de intrigi și finalități de cruzimi excesive și nu o dată gratuite.

Nu putem încheia aceste rânduri despre simbologia eroilor cantemireni ai *Istoriei ieroglifice* fără a prezenta însușirile *Corbului*, alias Constantin Brâncoveanu, dușmanul de moarte al Cantemireștilor.

Trăsăturile simbolice ale Corbului sunt negative. Apariția lui în vis prevestește o nenorocire. La romantici, se îmbulbă cu hoituri. În *Mahabharata*, sunt mesagerii morții. În schimb, la chinezi și japonezi reprezintă grațitudinea filială. În *Facerea*, verifică după potop dacă pământul se ivește deasupra apelor. La celți, are rol profetic. Totuși, alchimiștii l-au asociat cu faza putrefacției și a materiei la negru ca un corb. Aceasta este și semnificația pe care Dimitrie Cantemir i-a atribuit-o lui Constantin Brâncoveanu, inițiatorul și coordonatorul tuturor uneltirilor împotriva lui Constantin Cantemir și a fiilor acestora – Antioh și Dimitrie. Dar pentru a rămâne imparțiali, în ceea ce ne privește, același lucru l-au urmărit și Cantemireștii cu Constantin Brâncoveanu – înlăturarea lui de la scaunul Țării Românești în favoarea lor.

În vreme ce Miron și Velicico Costin și-au pierdut viața prin decapitare, la fel ca vodă Brâncoveanu și fiii lui, Dimitrie Cantemir va fi decapitat după trecerea în neființă, iar capul dus în Scoția, după ritualul Rozacrucienilor, din rândul cărora a făcut parte, trupul fiind înhumat în Rusia și reînhumat, în 1935, la Trei Ierarhi în Iași.

5

Plină de sinuozități, luminișuri și înălțimi artistice de necontestat, cartea lui Dimitrie Cantemir în noua haină literară nu-și pierde strălucirea originară.

Marelui artist și savant, care în viață s-a bucurat de suișuri nebănuite de alți români și de coborâșuri nu o dată periculoase, cunoaște prin operă onoruri postume binemeritate.

Târgul Răducăneni – de la începuturi până în perioada interbelică

dr. Vicu MERLAN

După moartea lui Gheorghe Ruset de la sfârșitul anului 1804, averea este împărțită între fiii săi, lancu și Dumitrache, lui lancu Rosetti (Tețcanu) revenindu-i părțile din Bohotin, vândute la 1 februarie 1805 hatmanului Răducanu Rosetti cu 20.000 de lei. Hatmanul Răducanu Rosetti, om bogat și puternic, cumnatul domnului Alexandru Moruzi (martie 1792-30 decembrie 1792; 19 septembrie 1802-12 august 1806; 5 decembrie 1806-decembrie 1806), a fost căsătorit cu Elena, fiica vistiernicului lordache Balș, iar din 1806 cu R. Sevastos). Satul Răducăneni este înființat în anul 1806. Se pare că locuitorii acestui sat au luat repede numele de la întemeietorul său, deoarece într-un document din 23 Mai 1836 se notează averea moșiei Bohotinului pe sate, Răducănenii apar poziția a doua cu: „160 zilele boierescului de la 80 lucrători de pământ, 60 dejmurile, 80 orânda, 80 fânașul, 80 fâlcii, 20 venitul dughienilor, 27 analogul locuitorilor de hrană, 30 dejmurile de la 60 nume străine. Total galbeni – 497” (ROSETTI 1905).

Heraldic aparținând familiei Rosetti din Răducăneni

Târgul Răducăneni, înființat în anul 1816. Negustorii evrei din Târgul Răducăneni erau, veniți din Galiția (ca mulți evrei din ținutul „leșilor”). Aveau o mare pricepere în arta comerțului. Hrisovul de întemeiere a Târgului a fost pierdut, unul nou fiind emis de către domnitorul Grigore Alexandru Ghica. Prin acel hrisov dat pe numele proprietarului Lascarache Rosetti, nu se prevede nici o dare și nici îndatoriri pentru cei așezați în Tg. Răducăneni, de unde rezultă interesul ce-l avea proprietarul de a-și popula moșia, înființând târgul cu anumite zile de iarmaroc, care se menționează în hrisov.

În 1869 târgul și satul Răducăneni se unesc administrativ, constituind baza teritorială, a comunei, care s-a mărit în jurul acestuia mai ales după 1893. Prin legea din 1874, măbind numărul de familii necesare existenței unei comune, are drept rezultat afilierea la Răducăneni a fostei comune Bazga (cu cătunul Roșu) și

a satului Gura – Bohotin (pentru scurt timp = 1874-1876). În 1893, numai Bazga și cătunul Roșu revin definitiv la Răducăneni (alături de Bohotin și Isaiia).

În anul 1894, Răducăneni devine centru de plasă, aici fiind reședința administrativă, judecătoria, jandarmeria, spitalul rural, banca, poșta și telefoanele, având loc o dezvoltare mai rapidă a localității. La această dezvoltare a contribuit și proprietarul ei, Lascăr Rosetti, care a avut un rol progresist în toată Moldova, nu numai la Răducăneni, unde și-a construit curtea boierească prin 1851 construcție declarată monument arhitectural. Și tot el construiește și prima școală de pe Valea Bohotinului, una dintre primele cinci „școli începătoare”, din Moldova.

Primele case cu dughene au fost făcute de însuși Răducanu Rosetti, de unde numele târgului și apoi și a comunei Răducăneni. Cel dintâi iarmaroc a fost înființat tot de proprietar, care a trimis în piață 20 boi spre vânzare.

Heraldic aparținând familiei Rosetti din Răducăneni

Vestea despre înființarea târgului s-au făcut prin oamenii curții trimiși prin sate. Proprietarul Răducanu Rosetti și după dânsul fratele său - Lascarache Rosetti până la anul 1850 n-a încasat nici un ban de la târgoveți, mai exact în interval de 35-37 de ani. După moartea marelui logofăt Răducanu Rosetti în 1838, fiii săi vând moșiile din Basarabia și cele din Moldova, vând Hilița, iar Colțul Cornii este dat lui Alexandru Moruzi Zvorișteanul, căsătorit cu Pulheria, sora lor. În 1845 fiii săi își împart moștenirea: Bazga (Răducanu), vândută lui Costache Rosetti Solescu, Cozia (Alecu), Răducăneni (Lascăr) și Bohotin (Dimitrie). A construit pe la 1851 curtea boierească din Răducăneni. Lascarache (Lascăr) Rosetti a murit în 1884. Nepoata sa Ana, fiica domniței Natalia, fiica domnitorului Grigore Alexandru Ghica, a fost căsătorită cu generalul Catargi, unchiul regelui Milan al Serbiei. Ea moștenește pe Lascarache Rosetti. Generalul Catargi, a dorit să vândă la 1905 târgul Răducăneni, dar s-a lovit de opoziția târgoveților. După decesul său, Ana

Catargi vinde moșia Răducăneni Societății de Asigurări „Națională”, care la rândul ei o vinde la 2 octombrie 1909 Casei Rurale, ce o va da în 1911 obștii sătești, devenind astfel proprietară. Târgul Răducăneni, format din locurile de casă cu bezmen, două islazuri (40,0079 ha), din care unul cu iarmaroc, este vândut comunei de către Casa Rurală în 1916. După decesul generalului Catargi, Ana Rosetti Catargi se retrage la Răducăneni, unde moare în 1910. (Gh. Adamescu, p. 183).

La 25 martie 1857 la Răducăneni se poate constata „havra israelită înființată de către nație de nouă ani”, probabil din 1848, dar și prezența rabinului Șaimu și a trei cahali (Strul Calminovici, Lupu Gerșan și Solomon Ilovici). În 1905 trăiau în târgușorul Răducăneni 1760 de suflete, dintre care peste 1200 de evrei. (CLIT 2013, p.22-25)

La 1900 în satul Bazga trăiau 275 de familii cu 1064 suflete, în 1930 la recensământ apar 1394 de suflete, în 1966 erau 1745 locuitori, iar prin anii 80, după o perioadă de descreștere, prin plecarea multor tineri la orașe, crescând din nou la 1923 de suflete.

Dezvoltarea învățământului și culturii a înregistrat un ritm mai lent. Recensământul din 1930 relevă faptul că în satul Bazga erau 504 știutori de carte (din care numai 162 femei), neștiutori de carte fiind 555 de locuitori (din care 362 femei) din totalul de 1059 aflați de 7 ani în sus.

În 1942 în comuna Răducăneni trăiau 4997 locuitori, dintre care 2961 în vatra satului, 1541 în Bazga și 495 în satul Roșu. Erau mobilizați 290 de locuitori, incapabili de muncă 515, iar 11 erau mobilizați pentru lucru. În 1942 din comuna Răducăneni au decedat 249 de persoane, s-au născut 129 de copii, 17 familii trăiau în concubinaj. Familiile erau destul de numeroase, ajungându-se până la 12 copii. Locuințele, formate de obicei dintr-o sală și două odăi, erau construite din cărămidă, chirpici, ciamur. În cele mai multe cazuri membrii familiei locuiau în aceeași cameră. Stilul caselor este cel obișnuit târgurilor: prăvăliile. La marginea târgului întâlnim case specific mediului rural. Ziua de iarmaroc a fost inițial Lunea, apoi a fost mutată Duminica. Comuna Răducăneni era reședință de plasă, autoritatea superioară fiind reprezentată de pretor.

În anul 1800 satul Bazga era format din 10-15 case, construite din bârne la marginea pădurii mari. C. Rosetti, poreclit Solescu, cumnat cu Olga Cuza, devine proprietar la Bazga, pe care o vinde în 1875 lui Alexandru Livadidi, un grec bogat, apoi devine proprietar alt grec, Arhilev Gheorghiadis.

Primul preot al satului a fost P. Constantin, „care făcea serviciul religios în biserica mica de lemn, astăzi transformată și mutată în Tg. Răducăneni”. Satul Bazga se va contopi cu Răducăneni. Originile satului Roșu se pierd în timp... În timpul robiei fanariote, un locuitor al cărui nume nu se poate ști s-a stabilit în pădure pe coasta șesului Jijiei, făcându-și o casă din bârne. Mai târziu, pe timpul lui C. Rosetti, acesta fu obligat că unde va găsi pădurea mai rară să scoată copacii, să planteze vie indigenă, care va fi lucrată de săteni. Nu după mulți ani se vor întâlni numeroase vie boierești.

În afară de prăvălii de toate felurile, evreii deschiseseră în Târgul Răducănenilor foarte multe

ateliere, conform tabelului următor (conform Estelle Derieux 1986):

DOMENIUL DE ACTIVITATE	PROFESIUNEA	NR. CAPI DE FAMILIE	
1.COMERȚ	Comerciant	56	
	Comerciant de produse străine	12	
	Negustor	8	
	Crășmar	7	
	Măcelar	7	
	Băcan	2	
	Vânzător de apă la butoi	1	
	Zarzavagiu	1	
	TOTAL		94
	2. MEȘTE-ȘUGURI	Cizmar	38
Tâmplar		20	
Croit		18	
Cojocar		17	
Zidar		15	
Geamgiu		5	
Lumânărar		2	
Dogar		2	
Brutar		2	
Fierar		2	
Boiangiu		2	
Tinichigiu		2	
Măturător		1	
Covrigar		1	
Cotigar (căruțaș)		1	
Bacal (negustor de coloniale)		1	
Confecționar de branțuri și ciorapi		1	
Sifonar		1	
Pescar		1	
Cazangiu		1	
Pălărier		1	
MECARIU (???)		1	
TOTAL			135
3.FINANȚE	Cămătar	17	
	Arendaș	2	
	Misit (agent)	1	
TOTAL		20	
4.LIBER PROFESIONIȘTI	Paracliser sau învățător	6	
	Administrator al comunității evreiești	3	
	Căruțaș	3	
	Aprod (ciauș)	2	
	Militar	1	
	Pădurar	1	
Subchirurg (asistent felcer)	1		
TOTAL		16	
5.SLUJBAȘ	Muncitori	8	
	Servitori	4	
TOTAL		12	
6.FĂRĂ PROFESIE		16	

Se înregistrează și câțiva hangii și fermieri în Răducăneni, dar legea limita aceste activități pentru evrei, care nu aveau voie să se stabilească în sate sau orașe, ci numai în târguri. Toți evreii locuiau în Târgul Răducăneni, numai unul locuia în pădure la Soci, fiind pădurar. În atelierele lor, evreii iau ucenici români, învățându-i meserie. Drept urmare, mulți dintre meșterii renumiți din Răducăneni, după plecarea evreilor, sunt cei instruiți în atelierele acestora.

Puțini creșteau vite, ca orice țăran român, făcând comerț cu ele. Ultimul evreu care a trăit în Răducăneni până prin 1985

– Nathan Moise, zis Tuli – creștea oi (fratele său, Mendel, cu care era asociat, a plecat la Iași mai înainte), având grijă în același timp, de Cimitirul evreiesc și pământul afiliat acestuia. Domnul Tuli (cum îi plăcea să i se spună) era căsătorit cu femeie de religie catolică, având grijă de o nepoată a soției care este în prezent medic veterinar. Casele evreiești (unele existând și astăzi în Târg, la șoseaua principală) se recunosc prin arhitectura specifică: construite..., pe lung, lipite unele de altele, economisind astfel un perete și „o apă” de acoperiș, aveau la stradă (în față) o cameră mai mare „prăvălia” (în târg se folosea mai rar denumirea „dugheană”), cu ieșirea direct pe trotuar (cu 2 – 3 trepte). Din aceasta se intra în alta mai mică „magazia” (depozitul), apoi, printr-un hol lung, în locuința propriu-zisă (unele nici nu mai aveau holul), care se încheia cu „bucătăria” și ieșirea în curtea din spate (așadar, se circula foarte ușor dintr-o cameră în alta, proprietarul fiind aproape de negustoria sa, neavând nevoie de paznici). Sub această casă era un beci lung și adânc, folosit pentru depozit de alimente, mărfuri și uneori bune ascunzători la nevoie.

Iată câteva din numele cele mai des întâlnite în Târgul Răducăneni: Meltzer, Mendel, Moise, Leiba, Cuperman, Blancu, BVrodler, Zinger, Finchelstein, Reizis, Lazarovici, Meiru, Ghețel, Haimovici, Sigal, Moscovici, Petrariu (cu prenume evreiești: Hainu și Feiga, Aron și Perla).

La intersecția de la Restaurant, în ambele colțuri, erau cele mai bune (aprovizionate) magazine – ale fraților Meltzer. În perioada interbelică apa minerală feruginoasă și carbonată de la izvoarele de sub pădure era transportată de la izvoarele de sub pădure era transportată de evrei la București în butoaie de stejar, fiind renumită pentru proprietățile sale curative în bolile de rinichi și ficat. Datorită acestui renume, Răducăneni a fost trecut atunci printre stațiunile balneoclimaterice. (BOZIAC 1986, ms)

Bibliografie selectivă:

- Adamescu Gh., *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*, Partea a II-a, K-Z, București, Editura „Cartea Românească”, p. 183;
- Boziac Slădaru Elena, *Coordonate geografice și istorice ale văii Bohotinului, jud. Iași*, 1986, manuscris;
- Costin Clit, *Date istorice despre comuna Răducăneni*, în *Lohanul* nr. 26, iunie 2013, p.22-25;
- Derieux Estelle, *Studiu de demografie istorică a unei comune rurale din România – Răducăneni (1869 – 1894)*, Angers – Franța, 1986;
- Matei Marietta, *Toponimele de pe Valea Bohotinului, Răducăneni*, 1991 (manuscris).
- Merlan Vicu, *Evoluția habitatului preistoric până în secolul IV în bazinul inferior al Jijiei, sector Răducăneni-Gorban*, lucrare de licență, Suceava, 1995.
- Merlan Vicu, *Arme și unelte din silex și piatră în eneoliticul la est de Carpați*, Ed. Lumen, Iași, 2005, Ed. a II-a, Editura Lumen, 2008;
- Merlan Vicu, *Contribuții monografice asupra Văii Bohotinului și Văii Moșnei*, Ed. Lumen, Iași, 2006;
- Rosetti Radu – *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova*, 1905, vol. I, II;
- Rosetti Radu, *Cronica Bohotinului*, în *Analele Academiei Române*, seria II, , tom XXVIII, Memoriile Secției Istorice, 1905, p.157-324, Editura Arte Grafice Carol I, București, 1905;
- Rosetti Radu, *Note genealogice și bibliografice despre familiile BUHUȘ și ROSETTI, foști proprietari ai moșiei Bohotinului*, Academia Română, București, 1906;

Ruinele conacului familiei Rosetti din Răducăneni

„Machiaveli al Balcanilor” s-a născut la Bârlad.

Despre moștenirea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej

- urmare din pagina 1 -

În seara de dinaintea evenimentului am avut prilejul să discut, așa cum o făcusem și în anii anteriori, cu organizatorul, cu sufletul acestei manifestări, regretatul dr. Constantin Teodorescu. Am vorbit în acea seară pe care nu cred că o voi uita, despre multe: de la cancer la politică. M-a sfătuit în multe chestiuni, inclusiv despre cum ar trebui să se implice tinerii în politică. Parcă îl aud și acum vorbind de implicarea în politică și efectele ei, precum și despre trecutul curat ca lacrima al celui care vrea să intre în politică. Mi-a vorbit de satisfacții dar și de neîmpliniri, pe un ton care avea o ușoară notă de nerăbdare.

Era parcă mai pornit ca niciodată în direcția punerii pe picioare a unuia din proiectele sale referitoare la viața culturală a Bârladului: reabilitarea Casei Dej și transformarea acesteia într-un Centru de documentare antitotalitară. Discutasem îndelung pe acest subiect. L-am asigurat de tot sprijinul meu și am convenit să realizăm împreună o notă de fundamentare menită să fie transmisă în mass media și apoi să fie pusă în discuția Consiliul Local. Nota a fost realizată și câteva fragmente au fost chiar publicate în presa locală. Nu cunosc dacă subiectul a fost discutat în Consiliul Local.

Din nefericire, se știe, doctorul Constantin Teodorescu s-a stins din viață în august 2011, după o grea suferință, iar discuția despre proiectul său a intrat într-un con de umbră.

Din acest motiv, am încercat de câte ori am fost la Bârlad, fie invitat de Muzeul „Vasile Parvan”, fie de Societatea de Științe Istorice, filiala Bârlad, să vorbesc, aproape exclusiv, despre Gheorghe Gheorghiu-Dej și proiectul dr. Constantin Teodorescu. Am sperat că va veni un moment în care va demara și acest din urmă proiect al său. Convingerea mea se bazează pe argumente de ordin istoric, academic, științific toate pledând în direcția valorificării de tip muzeal a faptului că cel care a fost supranumit „Machiaveli al Balcanilor” ori „Vulpea din Carpați” s-a născut și a copilărit la Bârlad.

Există o literatură întregă despre Gheorghe Gheorghiu-Dej, și despre ipostazele în care a fost cunoscut/prezentat de-a lungul vremii. În colecția de scrisori de la Arhivele Naționale, mesajele din partea populației, la moartea sa, în martie 1965, accentuau faptul că va rămâne viu pentru totdeauna în memoria posterității Gheorghiu-Dej fiind imaginat în ipostaza de „nemuritor”: „Nu avem să plângem/Tovarășe Gheorghiu, doar ești viu!/Ești cel mai viu dintre fiii acestui pământ”¹.

Reprezentările simbolice ale lui Gheorghiu-Dej după 23 august 1944 au fost destul de variate, în mod deosebit prin intermediul discursului propagandistic, ele contribuind, în bună măsură, la procesul fabricării și perpetuării cultului personalității sale:

Primul ceferist al țării era recunoscut drept „un aprig luptător pentru muncitorimea ceferistă”.

Părintele care „ascultă toate necazurile și caută să le rezolve” (1945).

Învățătorul „educatorul de la Doftana, Caransebeș și Târgu Jiu a nenumăratelor cadre de conducere a avangardei muncitorimii”.

Teoreticianul – în memoriile sale Belu Zilber relatează cum „toți îl credeau plin cu misterele înțelepciunii, iar el își juca rolul”.

Prietenul copiilor: în vizitele în țară era întâmpinat de tineri cu flori, Gheorghiu-Dej ridica în brațe copiii, discuta cu ei „întrebându-i de învățătură, de jocuri”. Din presa anului 1961 aflăm că în preajma alegerilor „o fetiță cu obrazii rumeniți de emoție spune la repezeală o strofă dintr-o poezie și-i întinde tovarășului Gheorghiu-Dej un buchet de ghiocci”.

Electricianul (meseria sa de bază aceea de electrician) „de tânăr a îndrăgit electricitatea, a muncit fără preget ca să-și însușească tainele ei, s-o stăpânească”. Se lăsa să se înțeleagă, în subsidiar, că doar datorită lui Gheorghiu-Dej s-a dat curs politicilor de industrializare și modernizare a României comuniste.

Omul simplu, din popor „totdeauna aproape de oameni, el obișnuia să primească delegații de țărani și deseori vorbea la întrunirile din fabrici; obișnuia să viziteze satele și să discute cu țărani”. Ion Zăgan în „România Liberă”: „Iaca Secretarul. Multă lume/ies voioși cu flori în calea lor/ Pionerii toți îl știu pe nume / Și le râd cu roșu obrăjor”.

Conducătorul iubit al poporului nostru (așa cum era apelat uneori de Chivu Stoica)

Unele din aceste ipostaze au fost considerate, după 1990, drept „mituri” având ca principală menire legitimarea și consolidarea puterii lui Gheorghiu-Dej. Istoriografia de după prăbușirea regimului comunist a demonstrat însă că o parte dintre ele au avut cel puțin un temel real.

Pornind poate și de la acest gen de considerente, iată că la cinci ani de la acea memorabilă discuție avută cu dr. Constantin Teodorescu, există intenția și voința autorităților locale ca ceea ce bârlădenii numesc Casa Dej să fie renovată și să fie amenajată în scop muzeal.

De aceea îmi fac o datorie de onoare din a publica în cele ce urmează „Nota de fundamentare” gândită în martie 2011 împreună cu dr. Constantin Teodorescu și care trebuia să fie piatra de temelie a întregului proiect.

Notă:

1. Alexandra Toader, *Cultul personalității lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (1944-1965)*, Iași, Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2015, p. 110.

Notă de fundamentare pentru înființarea Centrului de Documentare Antitotalitară „Gheorghe Gheorghiu-Dej”

Este de mult timp știut rolul esențial al memoriei și al istoriei în evoluția unui popor, asumarea trecutului și respectul pentru adevărul istoric fiind ingredientele marilor civilizații, de ieri și de azi. O dovadă în acest sens este atenția consistentă de care se bucură perioada comunistă în țările care au făcut parte din blocul sovietic (Germania, Cehia, Polonia și Ungaria). Acest fapt denotă importanța trecutului în viața unei națiuni, trecut care modelează identitatea unică a fiecărei comunități, fie ea europeană, națională sau chiar locală.

În România, la mai bine de 20 de ani de la căderea comunismului, nu a avut loc un proces al comunismului. Nu există un muzeu al comunismului, nu există un monument național al rezistenței împotriva comunismului. Ceea ce există e foarte puțin: un *Raport final* de condamnare (formală) a comunismului (o lucrare contestată de istorici) și câteva institute de cercetare a perioadei cuprinse între anii 1948-1989.

Fără îndoială că, în procesul de instalare, consolidare și apoi de declin a comunismului, personajele de la vârful politicii românești au avut un rol esențial. Cu toate acestea, pentru cei doi șefi de stat care au existat în perioada comunistă de la noi (Gheorghe Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu), nu s-a considerat necesar, până în prezent, ca ceea ce a rămas de la aceste personalități, îndeosebi casele în care aceștia s-au născut și au copilărit, să fie valorificate muzeal.

Astăzi, însă, câștigă teren tot mai mult opinia (corectă, de altfel) că indiferent de modul cum sunt privite aceste personalități ale politicii românești, ele trebuie să fie prezente în memoria acestui popor (cu umbre și lumini) așa cum se întâmplă în toate statele foste comuniste.

Orașul Bârlad deține un avantaj din acest punct de vedere, ținând seama că aici există o casă în care s-a născut primul lider comunist – Gheorghe Gheorghiu-Dej, casă care a avut statut de casă memorială până în 1989. Din 1990 și până în prezent aceasta a fost transformată în grădiniță. Din nefericire, starea în care se află clădirea nu este din cele mai bune și ea necesită reparații urgente.

Având în vedere curentul general de opinie pentru valorificarea trecutului nostru, dar și rolul unei astfel de case în viața culturală și turistică a orașului Bârlad, este absolut necesară recuperarea clădirii și transformarea ei într-un **Centru de documentare antitotalitară** care să poarte numele lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Conceptul unui astfel de centru este departe de ceea ce se înțelege prin casă memorială. În esență, pentru că suprafața casei este modestă (aproximativ 40 m²), amenajarea centrului va avea, inițial, ca prioritate,

o concisă prezentare a epocii Dej „în oglindă”. Într-una din camere vor fi prezente fapte, evenimente, atitudini etc. negative din anii '50, pentru ca cealaltă să conțină o parte din realizările importante ale regimului (îndeosebi cele din prima parte a anilor '60). Cea de-a treia cameră va urma să reprezinte un interior de locuință la început de secol XX, cu o serie de obiecte care au însoțit copilăria sau tinerețea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Prezentarea epocii 1948-1965 va fi făcută într-o manieră modernă, atât cu mijloace audio-video cât și pe hârtie (facsimile și fotografii). În fiecare din cele două camere vor rula pe un ecran plat imagini sau filme documentare din epocă sau chiar din cele apărute după 1990. Vor exista mijloace pentru a asculta discursurile lui Gheorghe Gheorghiu-Dej la diverse ocazii. De asemenea, pe panouri de mărimi variate vor fi afișate (în facsimil) documente semnificative și fotografii cu liderii Partidului Muncitoresc Român, în diverse împrejurări.

Amenajarea Centrului de documentare antitotalitară implică și crearea unei biblioteci care să cuprindă o varietate de publicații și volume despre perioada comunistă. De asemenea, va fi necesară și înființarea, pe internet a unui site dedicat Centrului unde vor putea fi accesate o bună parte din resursele documentare existente aici.

Din punct de vedere al materialelor necesare pentru amenajarea Centrului (documente, fotografii, înregistrări audio și video), precizăm că acestea sunt din abundență la Arhivele Naționale ale României (București), Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Arhiva Radio România sau Arhiva de film „Al. Sahia”. Depistarea lor a început deja, urmează ca acestea să fie procurate și prelucrate (acolo unde e cazul).

În consecință, **având în vedere importanța unui astfel de centru pentru urbea noastră (din punct de vedere cultural și turistic, ceea ce va aduce un plus de notorietate), faptul că poate fi construit/amenajat într-un timp relativ scurt, materialul documentar fiind foarte bogat, ținând cont și de costurile modeste pentru acest proiect, propunem ca înființarea Centrului de Documentare Antitotalitară „Gheorghe Gheorghiu-Dej” să aibă loc în cel mai scurt timp.**

28 martie 2011

Dr. Constantin Teodorescu

Dr. Liviu Țăranu

(consilier superior CNSAS, București)

„Luceafărul” de Eminescu și „Demonul” de Lermontov

Studiul comparat

Alexandru COCETOV

Mihai Eminescu și Lermontov

Cine au fost? Mihail Lermontov a fost un scriitor romantic rus, Mihai Eminescu cel mai mare reprezentant al romantismului românesc și ultimul mare poet romantic european. [1]

Esența operelor: „Demonul” lui Lermontov apare în 1841, iar „Luceafărul” lui Eminescu în 1883. Cele două poeme constituie sinteze de motive romantice, mitologice și folclorice, structurate independent, cărora am putea să le găsim un foarte general nucleu comun byronian. [2] Eminescu „cultivă poezia necesității ordinii cosmice, în înțeleș filosofic.” [2] Chiar de la o primă lectură descoperim la cele două poeme vizibile asemănări în simbolistică și pe planul creației. Astfel ambele opere au ca subiect iubirea imposibilă a unei ființe supranaturale pentru o muritoare, sunt poeme ale elanului generos spre absolut. Atât „Demonul”, cât și „Luceafărul” constituie puncte de apogeu ale literaturii naționale și totodată creații marcante ale romantismului european. [1]

Lermontov nu poate accepta, ca alți poeți, colaborarea cu Dumnezeu pentru eradicarea răului pe pământ.

El respinge o asemenea alianță, care ar diminua și ar știrbi prestigiul eroului său prometeic. De aceea Dumnezeu nu participă la destinul eroului, „*el grijă are de ceruri*”, Creatorul având în poem doar rolul justiției supreme. Duhul căzut, damnat, speră în revolta sa contra Demiurgului, la o metamorfoză radicală, prin aspirația spre bine și dragoste pământească. [6] Dar Eminescu, având cunoștințe creștine (Biblice), scrie un poem comasat din mai multe puncte de vedere: creștinismul, filosofia, arta, astronomia...

„Demonul” și „Luceafărul” sunt poeme romantice, ample, cu o desfășurare epico-lirică, cu profunde implicații simbolico-filosofice. „Luceafărul” și „Demonul” se centrează pe cuplul de îndrăgostiți alcătuit dintr-o ființă genială, titanică și una pământească. „*Demonul*” e opera elanului de libertate, un mit al libertății individuale cu implicații epico-sociale, pe când „*Luceafărul*” e un mit cosmogonic. [2] Ludmila BEJENARU, profesorul de la Universitatea „Al.I. Cuza”, Iași, menționa: Dacă în poeziile *Rugăciune*, *Aveți dreptate*, *Profetul*, *Poetul răzbat* ecouri ale meditației lermontoviene, *Demonul* va fi expresia plină a acestei teme. [6]

Personajele operelor: Personajul lui Lermontov este un principiu negativist absolut, al cărui spațiu de desfășurare este universul întreg. Corelația între „Demonul” și „Luceafărul” fixează două faze ale romantismului european, în opera unor personalități remarcabile, transfigurând frământările intelectualului din secolul al XIX-lea. [1] Personajele sunt ipostaze lirice, simbolice. Dacă Hyperion este o ființă superioară, un principiu cosmic, demonul lui Lermontov se dovedește a fi aproape de tipologia demonică a romantismului byronian. Demonul se comportă ca un proscris damnat tocmai din pricina superiorității sale. [2] El e conceput pe o linie predominant epică, satanismul fiind principii opoziției universale. Demonul face rău pentru că doar așa poate sfida pe creatorul suprem. [1] Orgoliosul demon, simbol al mistuitoarei nevoi de cunoaștere, Satan, ca prototip fundamental al creației lui Lermontov, înzestrat cu o imensă forță de fascinație și cu „*o frumusețe stranie*”, îl însoțește pe poet „*viața toată*”. Cu implicații filosofice, etice și sociale, lirica lermontoviană și însuși autorul, „*zvârlind cu mintea-mi zbuciumată/ Lumina unui straniu foc*” (*Demonul meu*) se integrează în acea „*epidemie satanică*”, care a cuprins întreaga literatură europeană, odată cu apariția eroilor luciferici byronieni și a celor faustici la Goethe. [6] Demonul lermontovian trăiește o dramă a cunoașterii și această mișcare exclusivă spre cunoaștere îl îndepărtează pe om de „*la adevărata sa menire*”. „Împărat al cunoașterii și al libertății”, „*dușman al cerului*”, demonul este geniul osândit să rămână veșnic singur, „*lipsit de țel și de iubire/ și părăsit de năzuinți*”. [6]

Luceafărul ca persoană e construit cu elemente filosofico/lirice, abstracte, deschise unor interpretări plurivalente. [2]

Mitul genezei: În „Luceafărul”, mitul genezei are o mare putere de a sugera momentul trecerii de la creat la increat, când Luceafărul - Hyperion - ajunge la Cer - Tatăl, Demiurgul Cosmocrator: „*și din a chaosului vai/ Jur împrejur de sine/ Vedea că-n ziua cea de-ntâi/ Cum izvorau lumina*”. Trecerea dincolo de aceasta limita o poate face doar în ipostaza de gând: „*El zboară, gând purtat de dor/ Pân' pierde totul, totul*”.

George Călinescu considera: „În schimb *Luceafărul*” e de o construcție muzicală perfectă. Sensul e acum satiric. Astrul e geniul solitar, Cătălin și Cătălina sunt umanitatea efemeră. Tehnica e liturgică. Tema e dezvoltată și analizată, repetată și comentată, reluată din nou până la completa istovire, iar replicile Luceafărului sunt formulistice, fiindcă el, neavând suflet empiric, nu poate găsi relații și expresii noi: *Din sfera mea venii cu greul Ca să-ți urmez chemarea,/ Iar cerul este tatăl meu/ Și mumă-mea e marea.*” [4]

Plastica ideilor este și aici extraordinară. Chaosul are văi, izvoare, mări. Acolo nu-i „*hotar*”, și vremea (ca o apă) n-are puterea de a se umfla în puțul ei și a ieși din „*goluri*”: *Căci unde-ajunge nu-i hotar,/ Nici ochi spre a cunoaște,/ Și vremea-ncearcă*

e-mail: revistaelanul@gmail.com
<http://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. Vlad Codrea,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. Ștefan Olteanu, București

asist. univ. dr. Bogdan Rățoi,

Univ. „Al. I. Cuza Iași”

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

dr. Arcadie M. Bodale, Vicovu de Sus

Serghei Coloșenco, Bârlad

drd. Laurențiu Ursachi, Bârlad

dr. Laurențiu Chiriac, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

dr. Sorin Langu, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: Bogdan Artene

Tipar: SC Irimex SRL Bârlad

Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
 Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

în zadar/ Din goluri a se naște./ Nu e nimic și totuși e/ O sete care-l soarbe./ E un adânc asemenea/ Uitării celei oarbe./ [4] Unitatea poemului se înfăptuiește și acustic. Unele strofe tac, altele cântă, în acord, ca flautele unei orgi. La sfârșit răsună toate într-un țipăt coral: *Trăind în cercul vostru strâmt/ Norocul vă petrece./ Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rece.*” [4]

În opera lermontoviană „Demonul” este un Eros și Erosul este un demon. Demonul simte deci „nevoia de iubire” ca întoarcere în sine. Pentru Demon (ca și pentru Lermontov, de altfel), dragostea este treapta cea mai înaltă a moralității. Pentru dragoste el se decide de „*vechile necuviințe*”, după cum îi cere Tamara, fiind gata să dea „*veșnicia pe-un fior*”. Luceafărul eminescian dă „*nemurirea în schimb pe-o sărutare*”, ambii însă rămân ceea ce au fost. „Demonul rămâne demon, orice ar spera, după cum Hyperion rămâne el însuși, în ciuda deciziei de a-și schimba nemurirea pe o oră de iubire”, pentru că „păcatul năzuit nu s-a produs”, consideră Mihai Cimpoi. În dragoste, ca și în ură, Demonul este „*mare și neschimbător*”, și

pentru sentimentul iubirii, renunță „la răzbunarea” lui la revolta contra Demiurgului, titanic și nedrept în deciziile sale. [6]

Bibliografie

1. <http://dabdiana.wordpress.com/proiecte/mihai-eminescu-luceafarul-si-mihail-lermontov-demonul/>
2. <http://ru.scribd.com/doc/Conexiuni-Intre-Lit-Romana-Si-Lit-Universal>
3. Predarea textului literar în bază de repere. Auxiliar didactic pentru elevi și profesorii de limba și literatura română. Editura ARC. Iulia Iordăchescu. Pag. 23, Luceafărul de Mihai Eminescu.
4. George Călinescu, Istoria literaturii române compendiu, pag.172. București-Chișinău, Litera Internațional.
5. <http://www.mihaieminescu.ro/opera/poezia/luceafarul>
6. Tradițional și modern în Limbă și literatură. Continuitate și discontinuitate. Filologie rusă XXVI, volum jubiliar profesor Aneta Dobre. Universitatea din București. Ludmila BEJENARU, pag. 42-48.

Cecilia PODOLEANU

Călăuza eternității

Dacă ne-am ucide sufletele, ar fi o revenire a mea și a ta?
Dacă ți-aș spune să pleci, ai zâmbi?
Ai strânge o fărâmă din iubirea mea?
Ai vrea să cazi în profunzimea sa?

Ți-aș strânge mâna până la ultima fărâmă a ființei neînțelese,
Aș rupe cerul și te-aș păstra în veșnicie
În călăuza eternității ce-i menită
Să-mi poarte pașii în neliniștea deplină.

Aș lăsa întreagă făptură peste gândul tău adânc
Aș sfărâma gândul tău în mii de vise
Între tăcere și idilica chemare, ce vei alege în final?
O dramă poate, de a pieri în neant.

Dincolo de cuget...

Ce gol, ce mic, ce vid e totul,
Când am atâtea să îți spun.
Acum, târziu, la ceas de noapte,
Găsesc puterea să îți scriu.

Câteva rânduri, nu mai mult,
Oricum sunt vise și nu se spun,
Și poate-n ele vei găsi,
Puterea de a nu irosi.
Și vise și speranțe și gânduri ne-nplinite
Și taine și iubire și chiar căi diferite.

Nu este timp căci e prea scurt.
Să vezi enigma din trecut,
În suflet ai păstrat-o în amintire,
Ca pe o clară despărțire.

E simplu de-nțeles când vrei cu adevărat,
Gândul tău scris e ca un dar,
Pentru a putea zări lumina,
Cea care-ți tăinuie privirea.

Respiri cam greu și-abia te mai abții,
E clar, cuvintele nu le mai știi,
Pleci trist pe-același drum îngândurat,
Dar nu pleca, mai ai atât de urcat.

Și ai atatea vise să împarți,
Și gânduri ți tot ce ai mai curat,
Acum că poți avea răgaz,
Nu te îndepărta de mine pas cu pas.

Când noaptea sufletul mi l-a atins,
Am vrut să scap, să plec, să pot să țip,
Să pot lua cu mine și visul și iubirea,
Să pot avea cu ele nemurirea.

Mai presus de cuvinte

Încă mai văd lumina de la finalul drumului rătăcitor,
Atunci era cam lung și parcă tot mă dor,
Visele și gândurile care le-am strâns ocrotitor,
Cu cel mai mare și nostalgic dor.

Lungi și rele gânduri, par a se roti aieva,
Îndelungul sunet, neștiuta cheie,
Par a se zări, dar fără așteptare,
Simt cum inima din nou tresare.

Încep să cred și-ncep să văd ce n-am văzut vreodată,
Încep să cred că ai trăit odată,
Și mai încep să cred ca totul nu era frumos,
Dacă atunci nimic din toate astea nu ar fi fost.

SURĂSURI MIGDALATE

Vasile GHICA

- Arta poate fi logodna abisului cu speranța.
- Cartea debutantului merge spre librării precum Natașa Rostova la primul ei bal.
- Marea artă reciclează disperarea lumii.
- În artă există valori, nu clasamente.
- Ierarhia națiunilor este arbitrată de cultură.
- Plătește un critic să te înjure. Altfel, mori anonim.